

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑ ΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΖ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1978 | ΑΡΙΘ. 18

ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Α'. ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ *

Σ χ ό λ ι α

Κεφ. 1,2. Πρὸς τὸ «κοινὸν ὄνομα» (τῶν χριστιανῶν) χρησιμοποιεῖται καὶ «ἡ κοινὴ ἐλπὶς» (Ἰγν. Ἐφ. 21,2. Φιλαδ. 5,2. 11,2). Ἐν τῇ Κ.Δ. ἀναφέρεται καὶ «ἡ καινὴ πίστις» (Τίτ. 1,4) καὶ «ἡ κοινὴ σωτηρία» (Ἰούδ. 3). Τὸ «κοινὸν» πάντων τῶν ἰδιωμάτων τούτων διαχωρίζει τοὺς χριστιανοὺς τῶν μὴ χριστιανῶν ἀνθρώπων, τῶν ἐθνικῶν, τοῦθ' ὅπερ ὁμοῦς προεκάλεσε καὶ τὴν κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐχθρότητα τοῦ ὄχλου. Πβλ. Κ.Δ. Μάρκ. 13,13. Ματθ. 10,22. 24,9. Λουκ. 21,12. Ἰω. 15,21. Α' Πέτρ. 4,14-16. Πράξ. 5,41. — Πολυκ., Φιλιππ. 8,2. Ἐρμᾶς, Ὅρ. ΙΙΙ, 2,1. Παραβ. ΙΧ, 28,2.3.5.6. Ἰουστ., Α' Ἀπολ. Ι, 4,3. Τερτουλλ., Ἀπολ. 2. — Ἡ «ἐλπὶς» λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Ἰγν. ἐνταῦθα ὡς αἰτία τῆς κατ' αὐτοῦ διώξεως, ὅπως καὶ ἐν τῇ Α' Πέτρ. 3,15. — Τὸ ρ. «ἐπιτυχεῖν» μετ' ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως χρησιμοποιεῖ ὁ Ἰγνάτιος (δὲς ἐνταῦθα, πβλ. καὶ κεφ. 12,2). Ἐπίσης καὶ ἐν τῇ Κ.Δ. Ρωμ. 11,7. Ἐβρ. 6,15. 11, 33. Ἰακ. 4,2.

Τὸ ρ. «θηριόμαχεῖν» χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ Ἰγν. κατὰ μίμησιν τοῦ Παύλου, τοῦ μόνου μνημονεύοντος τούτου καὶ μόνον ἄπαξ (Α' Κορ. 5,32), ἀλλ' ἐν Ρωμ. 5,1 ὁ Ἰγν. μεταφορι-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 403 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17 τεύχους.

κῶς χρησιμοποιεῖ τὸ ρῆμα. Ἐνταῦθα ὁμοίως, ὡς καὶ ἐν Τραλλ. 10 χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν πραγματικὴν τοῦ σημασίαν. Περὶ τῆς «θηριωμαχίας» τοῦ Ἰγνατίου ἰδὲ L. Friedlaender, Darstellungen aus der Sittengeschichte Roms 1910⁸ II, 365. 367. 393. 409 ἔ. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ β' αἰ. πληθύνονται αἱ πηγαὶ περὶ καταδικῆς τῶν χριστιανῶν διὰ τῆς ρίψεως αὐτῶν ὡς βορὰ τῶν θηρίων! Πβλ. Ἑρμ., Ὁρ. III, 2,1. Διόγν. 7,7. Ἰουστ., Διάλ. πρὸς Τρύφ. 110. Μαρτύρ. Πολυκ. 2,4. 3.4. 12, 2. Ἐπιστ. ὁμολογ. Λουγδ. παρὰ Εὐσεβ., Ἐ. Ἰ. V, 1,37. 47. 50. Μινουκ. Φήλικ., Ὀκτάβ. 37,5. — Γνωρίζομεν ἐκ τῶν Corpus juris Dig. 48,19,31 ὅτι οἱ καταδικαζόμενοι εἰς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου μεταφέροντο πολλάκις διὰ ποικίλους λόγους ἀπὸ ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν, ἀκόμη καὶ εἰς Ρώμην. Ὁ Ἰγνάτιος καταδικασθεὶς εἰς θάνατον, ἐδικαιοῦτο ὡς Ρωμαῖος πολίτης τοῦ ἦτο ἀσφαλῶς, νὰ ἐλξητῆς νὰ μεταφερθῆ εἰς Ρώμην, τὴν πρωτεύουσαν τῆς αυτοκρατορίας. Ἐγνώριζεν ἐξ ἀκοῆς ὁ Ἰγν. ὅτι χριστιανοὶ τινες, κατέχοντες ὑψηλὰς θέσεις ἐν Ρώμῃ, ἴσως καὶ ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ αυτοκράτορος, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἀπελευθέρωσίν του, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἐπεθύμει ὁ ἅγιος ἀνὴρ. Διὸ καὶ γράφει τοῖς Ἐφεσίοις: «...ἐλπίζοντα τῇ προσευχῇ ὑμῶν ἐπιτυχεῖν ἐν Ῥώμῃ θηριωμαχῆσαι».

Τὴν λέξιν «αθητηγία» χρησιμοποιεῖ συνήθως ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀπαδοῦ, τοῦ ἀκολούθου (Πβλ. Μαγν. 9,2.3. 10, 1. Πολυκ. 2,1). Ἐνίοτε ὁμοίως, ὡς ἐνταῦθα, χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τὴν σημασίαν τοῦ «ἀρτυροε» (Τραλλ. 5,2. Πολυκ. 7,1). Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ὁ «ἀρτυροε» δὲν εἶχεν εἰσέτι μαρτυρήσει καὶ ἡ ἐκτέλεσις τῆς εἰς θάνατον καταδικαστικῆς ἀποφάσεως δὲν ἐγένετο, τότε ὁ Ἰγν. ἐθεώρει τὸν καταδικασθέντα, ὡς «ἀρχόμενον» μαθητὴν (Πβλ. Ἐφ. 3,1. Ρωμ. 5,3.1.) καὶ μὴ ἔχοντα τὸ δικαίωμα νὰ καλῆ ἑαυτὸν «αθητηγία» τοῦ Χριστοῦ (Ρωμ. 4,2), ἀκόμη καὶ τὸν τιμητικὸν τίτλον «χριστιανός» καὶ «πιστός» δὲν ἀπέδειξεν ἐν τῇ πράξει ἀπληρτισμένον καὶ τετελειωμένον (Ρωμ. 3,2). Ἡ θέσις αὕτη τοῦ Ἰγν. συμφωνεῖ καὶ πρὸς τὴν τοῦ Κυρίου ρῆσιν: «ὅστις οὐ βαστάζει τὸν σταυρὸν ἑαυτοῦ καὶ

ἔρχεται ὀπίσω μου οὐ δύναται εἶναί μου μαθητῆς» (Λουκ. 14,27).
 Ὡς γνησιώτατος «μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ» ἀποδεικνύεται ὁ Σ τ έ φ α ν ο ς, ὅστις μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις πού ἐχρησιμοποίησεν ὁ Κύριος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ: «θεις τὰ γόνατα ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ, Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν» (Πράξ. 7,60. Λουκ. 23,34.46).
 Καὶ κατὰ τὸ Μαρτυρολόγιον τοῦ Πολυκάρπου Σμύρνης (κ. 1) σαφῆς μνεία γίνεται, ὅτι «σχεδὸν γὰρ πάντα τὰ προάγοντα ἐγένετο, ἵνα ἡμῖν ὁ Κύριος ἄνωθεν ἐπιδείξῃ τὸ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον μαρτύριον» (Μαρτ. Πολ. 19,1). Ἐν δὲ κεφ. 17,3 ἐξαιρείται μετ' ἐμφάσεως ἡ πραγματικὴ σημασία τοῦ «μαθητοῦ καὶ μιμητοῦ τοῦ Κυρίου»: «τοὺς μάρτυρας ὡς μαθητὰς καὶ μιμητὰς τοῦ Κυρίου ἀγαπῶμεν». Καὶ οἱ Ὁμολογηταὶ τῆς Λυῶνος οὕτως ἐκφράζονται περὶ τοῦ μάρτυρος Βεττίου Ἐπαγάθου: «ἦν γὰρ καὶ ἔστιν γ ν ῆ σ ι ο ς Χ ρ ι σ τ ο ῦ μ α θ η τ ῆ ς, ἀκολουθῶν τῷ ἀρνίῳ ὅπου ἂν ὑπάγῃ» (παρ' Εὐ σ ε β., Ἐ. Ἰ. V, 1,10. Πβλ. Ἀποκάλ. 14,4).
 Ὁ Ἡγήσιππος τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ Ἰακώβου περιγράφει ἐξαίρων κατὰ τοιοῦτον τρόπον τὴν σπουδαιότητα τοῦ μαρτυρίου τούτου, ὡς ἐὰν ἤθελε νὰ τονίσῃ ὅτι διὰ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἀδελφοῦ Ἰακώβου θεμελιούται καὶ ἡ ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ (Εὐ σ ε β., Ἐ. Ἰ. II, 23). Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος λέγει ἐπίσης ὅτι ὁ αὐτὸς Ἡγήσιππος ὡς ἐξῆς περιγράφει τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον τοῦ Συμεῶνος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Κλεώπα: «τῷ τοῦ Κυρίου πάθει παραπλήσιον τέλος ἀπηνέγκαστο» (ἐνθ' ἄν. III, 32,2). — Περὶ «μαρτυρίου» καὶ «μαρτύρων» ἰδὲ K a t t e n b u s c h, Der Märtyrertitel, Zeitschr. f. Neutest. Wissenschaft 1903, 111. K. H o l l, Die Vorstellung, von Märtyrer, Neue Jahrb. f. d. Klass. Altertum 1914, 521. R e i t z e n s t e i n, Bemerkungen zur Märtyrerliteratur I, Nachrichten der Göttinger Gesellschaft 1916, 457f. B a d e n, Der Nachahmungsgedanke im Polykarp Martyrium: Theologie und Glaube 1911, 115/22. R e u n i n g, Zur Erklärung des Polykarp Martyriums 1917, 10f. Πλουσιωτέραν βιβλιογραφίαν καὶ νεωτέραν ἐν τοῖς Θεολογικοῖς Λεξικοῖς καὶ ταῖς Θεολογ. Ἐγκυκλοπαιδείαις. Ὅρα καὶ Ἐρησκ. καὶ Ἡθ. Ἐγκυκλοπ. Μαρτίνου τ. 8,798/804 καὶ ἐν λ. «μάρτυς». — Ἄ Ἰ δ ε ῖ ν

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

«Διδακτοὶ Θεοῦ».

Εἰς τὴν ἐποχὴν μας, ἡ θέσις τοῦ κληρικοῦ ἐν τῇ κοινωσίᾳ εἶναι ἐξόχως λεπτή. Ἄν ἔχῃ πνεῦμα Θεοῦ, δύναται νὰ συμπεριφέρεται κατὰ τρόπον οὐχὶ μόνον ἀξίμιον διὰ τὸ καλὸν ὄνομά του, ἀλλὰ καὶ ὄντως ἐποικοδομητικόν. Ἡ Χάρις τὸν ὀδηγεῖ νὰ μὴ ὑπερβαίῃ τὰ ἐπιρεπόμενα ὄρια εἰς τὸν συγχρωτισμὸν του μετὰ τῶν ἀνθρώπων, ἰδίως τῶν ἐχόντων βίον οὐχὶ χριστιανικόν, τοὺς ὁποίους ὅμως ἀκριβῶς ἔχει χρέος νὰ προσεγγίσῃ, διὰ νὰ τοὺς ἐλκύσῃ εἰς Χριστόν.

Πέραν τῆς φυσικῆς νοημοσύνης καὶ τῆς κοινωνικῆς του πείρας, ὁ καλὸς ποιμὴν εἶναι καὶ ἐδῶ, ἐν τελευταίᾳ λέξει, «διδακτὸς Θεοῦ». Καὶ ἂν δὲν συμφύρεται μὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς, δὲν παύει νὰ εὐρίσκειται πλησίον αὐτῶν. Μιμούμενος τὸν οὐράνιον Πατέρα, «ἀγαπᾷ τὰ ὄντα πάντα καὶ οὐδὲν ὀδύσσεια» (Σοφ. Σολ. ια' 24).

Προσοχὴ λοιπόν. Εἰς τὸν σημερινὸν κόσμον, ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ μαρτυρῇ τὸν Χριστόν, ἰδίως ὑπὸ τὰς ἐξαιρετέρας ὑπὸ τοῦ Προφήτου ιδιότητος. Τὸν Χριστόν, ποὺ «λίανον τυφόμενον οὐ σβέσει καὶ κάλαμον συντριμμένον οὐ κατεάξει».

Μὲ τὴν ἑναρξιν τοῦ σχολικοῦ ἔτους.

Ἡ Ἐκκλησία περιβάλλει μὲ ἰδιαιτέραν σιοργὴν τὴν νεότητα. Εἶναι τὸ πλέον πολυτίμον τιμῆμα τοῦ πληρώματός Της. Ἐπι-

---

ἐσποῦδάσατε». Ὁ Ἰγ. θεωρεῖ ὅτι εἶδε πάντας τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἐφέσου ἐν τῷ προσώπῳ τῶν ἐλθόντων εἰς προῦπάντησίν του ὀνομαστὶ μνημονευομένων, ἤτοι τοῦ ἐπισκόπου Ὀνησίμου, τοῦ διακόνου Βούρρου καὶ τῶν Κρόκου, Εὐπλου καὶ Φρόντου (πβλ. καὶ Ἐφ. 2,1 καὶ Μαγν. 2. 6,1. Τραλλ. 1,1).

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν
Ἀκαδημαϊκός

διώκει λοιπὸν ἐπιμόνως τὴν ἐμφύτευσιν τῶν ἀθανάτων ἀξιῶν τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸ Παιδί, διακονοῦσα τὴν ἐλπίδα διὰ μίαν γενεὰν ἠθικῶς ὑγιεστερὰν ἀπὸ τὴν σημερινήν.

Μὲ τὴν ἔναρξιν τοῦ νέου σχολικοῦ ἔτους, οἱ ποιμένες μας ἄς συνειδητοποιήσουν βαθύτερον τὰς ὑποχρεώσεις των ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτό. Καλοῦνται νὰ συμπαρίστανται εἰς τὸ Σχολεῖον, μὲ ἀκοίμητον μέριμναν διὰ τὸν ἐν Χριστῷ φωτισμὸν καὶ ἀγιασμὸν τῆς τρυφερᾶς ἡλικίας καὶ μὲ ποικίλους τρόπους, ὡς, ἐπὶ παραδείγματι, ἢ τέλειαι μαθητικῶν Θεῶν Δειπουργιῶν, εἰδικαὶ ὁμιλίαι, ἢ προσέλκυσις εἰς τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα, ἢ Ἰ. Ἐξομολόγησις κ.λπ.

Αἱ ἐπὶ θύραις ἐκλογαί.

Αἱ ἐπὶ θύραις ἐκλογαί τῶν ὀργάνων τῆς τοπικῆς Αὐτοδιοικήσεως δὲν ἀφήνουν τὴν ποιμαίνουσαν Ἐκκλησίαν ἀδιάφορον. Ὡς Μήτηρ τοῦ λαοῦ μας, τρέφει εὐλογον κῆδος δι' ὅλα ὅσα τὸν ἀφοροῦν. Τὰ πρόσωπα λοιπὸν τῶν δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν ἀρχόντων του, πὸν θ' ἀναδείξουν αἱ κάλπαι, εὐχεται νὰ εἶναι τὰ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως κατὰλληλα. Δὲν ἔχει ὅμως θέσιν εἰς τὴν κονίστραν τοῦ προεκλογικοῦ ἀγῶνος. Ὁ Ἰ. Κλῆρος πρέπει νὰ ἴσταιται μακρὰν τῶν πολιτικῶν παθῶν. Διότι τὸν ἀποτελοῦν οἱ πνευματικοὶ πατέρες τῶν πολιτῶν, ἄνδρες δηλαδή, πὸν ἀποστολήν των θεόδοτον ἔχουν νὰ ὀδηγοῦν τὰς ψυχὰς εἰς τὰς τρίβους τῆς θείας Χάριτος, συγκεντροῦντες οὕτω περὶ ἑαυτοὺς τὴν κοινήν ἐπόληψιν καὶ ἐμπιστοσύνην. Εἶναι δι' ὅλα τὰ πνευματικά των τέκνα, ἀδιακρίτως, ἐξ ἴσου πρόσωπα σεβαστὰ καὶ ἀγαπητά. Δὲν θὰ εἶναι ὅμως, ἂν ἀναμίγνυνται εἰς διενέξεις καὶ φαρισσαίους, πὸν ἔχουν τὴν ρίζαν των εἰς καθαρῶς κοσμικὰ διαφέροντα.

Ἄς φυλαχθοῦν λοιπὸν καὶ τὴν ἀπὸ μίαν τοιαύτην ἐκθεσίν των, ἀποφεύγοντες νὰ ἐκδηλωθοῦν καὶ —τὸ χειρότερον— νὰ κινήθοῦν ὑπὲρ τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ὑποψηφίου. Διότι θ' ἀπομακρύνουν ψυχὰς.

ΤΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΤΗΣ «ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ»
ΤΟΥ ΙΠΠΟΛΥΤΟΥ *

Θ'

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ βαπτίσματος «ὁ ἐπίσκοπος ἠλόγει τὸ ἔλαιον τοῦ χρίσματος, εὐχαριστῶν ἐπ' αὐτοῦ, διὸ καὶ ἔλαιον εὐχαριστίας ἐκαλεῖτο τοῦτο⁶³, εἰς διάκρισιν ἀπὸ τοῦ ἐλαίου τοῦ ἐξορκισμοῦ, τὸ ὁποῖον συγχρόνως κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἠτοιμάζετο, ἀναγινώσκοντας τοῦ ἐπισκόπου ἐξορκισμόν ἐπ' αὐτοῦ. Μετὰ τοῦτο εἰς τῶν διακόνων, βαστάζων τὸ ἔλαιον τοῦ ἐξορκισμοῦ⁶⁴, ἴστατο ἀριστερόθεν τοῦ πρεσβυτέρου, ἐνῶ ἕτερος διάκονος μετὰ τοῦ ἐλαίου τῆς εὐχαριστίας ἴστατο δεξιόθεν αὐτοῦ⁶⁵. Ἐπηκολούθει ἢ ἀπόταξις, ἐκάστου τῶν φωτιζομένων παραινουμένου νὰ εἴπῃ: Ἀποτάσσομαί σοι, σατανᾶ, καὶ πάση τῇ πομπῇ σου καὶ πᾶσι τοῖς ἔργοις σου⁶⁶. Μετὰ τὴν ἀπόταξιν ἐχρίετο ὁ φωτιζόμενος ὑπὸ τοῦ πρεσβυτέρου διὰ τοῦ ἐλαίου τοῦ ἐξορκισμοῦ ἐπιλέγοντος: Πᾶν πνεῦμα ἀκάθαρτον

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 408 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17 τεύχους.

63. «Tempore autem statuto ad baptizandum, episcopus reddat gratias super oleum quod ponit in vase (σκεῦος) et vocat illud oleum gratiarum actionis» (B. B o t t e, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 82).

64. «Et sumit quoque aliud oleum quod exorcizet et vocat illud oleum exorcismi» (Ἀὐτόθι).

65. «Diaconus autem fert oleum exorcismi et se sistit ad sinistram presbiteri, et alius diaconus sumit oleum gratiarum actionis et se sistit ad dexterum presbyteri» (Ἐνθ' ἄνωτ.).

66. «Et cum presbyter sumpsit unumquemque recipientium baptismum, iubeat eum renuntiare (ἀποτάσσεσθαι) dicens: Renuntio tibi, Satana, et omni servitio tuo et omnibus operibus tuis» (Ἀὐτόθι).

ἀποχωρείτω ἀπὸ σοῦ⁶⁷. Καὶ οὕτω παρέδιδεν αὐτὸν τῷ ἄλλῳ πρεσβυτέρῳ, ὅστις ἴστατο παρὰ τὸ ὕδωρ. Καὶ τότε ὁ φωτιζόμενος κατήρχετο εἰς τὸ ὕδωρ, μετ' αὐτοῦ δὲ κατέβαινε καὶ διάκονός τις, ἵνα βοηθῇ τοῦτον. Ὑπονοεῖται λοιπὸν ἐντεῦθεν, ὅτι ἡ κολυμβήθρα ἦτο εὐρεῖα, ὥστε ἐντὸς αὐτῆς νὰ κινῶνται ἐλευθέρως πλείονες τοῦ ἐνὸς καὶ κατ' ἀκολουθίαν αὕτη εἶχε τὰς διαστάσεις βαπτιστηρίου⁶⁸.

Μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ βαπτιζομένου καὶ τοῦ διακόνου εἰς τὸ ὕδωρ⁶⁹, ἀκολουθεῖ ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως, ἣτις γίνεται ὡς ἐξῆς: Ὁ βαπτίζων, ἐπιθέτων τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ βαπτιζομένου, ἐρωτᾷ αὐτόν: «Πιστεύεις εἰς Θεὸν Πατέρα Παντοδύναμον; Ὁ βαπτιζόμενος ἀπαντᾷ: «Πιστεύω». Τότε γίνεται ἡ πρώτη κατάδυσις τοῦ βαπτιζομένου εἰς τὸ ὕδωρ. Ἐν συνεχείᾳ ὁ βαπτίζων ἐρωτᾷ αὐτόν: «Πιστεύεις εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, σταυρωθέντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, θανόντα καὶ ταφέντα καὶ τὴν τρίτην ἡμέραν ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν καὶ ἀνελθόντα εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, ἐλευσόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς;». Μετὰ τὴν ἀπάντησιν τοῦ βαπτιζομένου («Πιστεύω») γίνεται ἡ δεύτερα κατάδυσις αὐτοῦ εἰς τὸ ὕδωρ. Ἡ τρίτη ἐρώτησις τοῦ βαπτίζοντος εἶναι: «Πιστεύεις εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἀνάστασιν τῆς σαρκός;». Μετὰ τὴν ἀπάντησιν «Πιστεύω» γίνεται ἡ τρίτη κατάδυσις τοῦ βαπτιζομένου⁷⁰.

67. «Et cum renuntiavit unusquisque, ungit eum oleo exorcismi dicens ei: Omnis spiritus abscedat a te» (Ἐνθ' ἄνωτ.).

68. Παν. Ν. Τ ρ ε μ π έ λ α , Ἄρχαι καὶ χαρακτήρ τῆς χριστιανικῆς λατρείας, σελ. 184.

69. «Descendat autem cum eo diaconus» (B. Botte, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 84).

70. «Cum ergo descendit qui baptizatur in aquam, dicat ei ille qui baptizat manum imponens super eum sic: Credis in deum patrem

Τοῦ βαπτισθέντος ἀνελθόντος ἐκ τοῦ ὕδατος, ὁ πρεσβύτερος χρίει τοῦτον διὰ τοῦ ἁγιασθέντος ἐλαίου (τοῦ χρίσματος) λέγων: «Σὲ χρίω ἁγίῳ ἐλαίῳ ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»⁷¹.

Οἱ νεοφώτιστοι μετὰ ταῦτα ἐνδύονται καὶ ὁδηγοῦνται εἰς τὸν ναόν, ἔνθα ὁ ἐπίσκοπος θέτων ἐπ' αὐτῶν τὴν χεῖρα εὐχεται: «Κύριε ὁ Θεός, ὁ ἀξιώσας αὐτοὺς λαβεῖν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, πέμψον αὐτοῖς τὴν Χάριν Σου, ἵνα ὑπηρετῶσί Σου κατὰ τὸ θέλημά Σου· ὅτι Σοῦ ἐστὶν ἡ δόξα, τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ μετὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς αἰῶνας αἰώνων. Ἀμήν»⁷². Ὁ ἐπίσκοπος χρίει τοὺς βαπτισθέν-

---

omnipotentem? Et qui baptizatur etiam dicat: Credo. Et statim manum habens in Caput eius impositam baptizet semel. Et postea dicat: Credis in Christum Jesum, filium Dei, qui natus est de Spiritu Sancto ex Maria virgine et crucifixus sub Pontio Pilato et mortuus est et sepultus et resurrexit die tertia vivus a mortuis et ascendit in caelis et sedit ad dexteram patris venturus iudicare vivos et mortuos? Et cum ille dixerit: Credo, iterum baptizetur. Et iterum dicat: «Credis in Spiritu Sancto et sanctam Ecclesiam et carnis resurrectionem?». Dicat ergo qui baptizatur. Credo. Et sic tertia vice baptizetur» (B. Botte, *ἔνθ' ἄνωτ.*, σελ. 84-86). Leonard F e n d t, Einführung in die Liturgiewissenschaft, Berlin 1958, σελ. 33. Johannes Q u a s t e n, Monumenta eucharistica et liturgica vetustissima, Bonn 1935-1937, σελ. 31.

71. «Et postea cum ascenderit, ungueatur a presbytero de illo oleo quod sanctificatum est dicente: Ungueo te oleo sancto in nomine Jesu Christi» (B. B o t t e, *ἔνθ' ἄνωτ.*, σελ. 86. Johannes Q u a s t e n, *ἔνθ' ἄνωτ.*).

72. Et ita singuli detergentes se induantur et postea in ecclesia ingrediantur. Episcopus vero manum illis imponens invocet dicens: Domine Deus, qui dignos fecisti eos remissionem mereri peccatorum per lavacrum regenerationis spiritu sancti, inmitte in eos tuam gratiam, ut tibi serviant secundum voluntatem tuam; quoniam tibi est gloria, patri et filio cum spiritu sancto, in sancta ecclesia et nunc et in saecula saeculorum. Amen» (B. B o t t e, *ἔνθ' ἄνωτ.*, σελ. 88. Johannes Q u a s t e n, *ἔνθ' ἄνωτ.*).

τας τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ τοῦ χρίσματος καὶ ἐπιθέτων τὴν χεῖρα ἐπ' αὐτῶν λέγει: «Σὲ χρίω τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ ἐν τῷ Κυρίῳ παντοδυνάμῳ Πατρὶ καὶ Ἰησοῦ Χριστῷ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι»⁷³. Εἶτα ὁ ἐπίσκοπος, σημειῶν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ εἰς τὸ μέτωπον ἐκάστου βαπτισθέντος καὶ δίδων αὐτῷ τὸν ἄσπασμόν, λέγει: «Ὁ Κύριος μετὰ σοῦ». Ὁ νεοφώτιστος ἀπαντᾷ: «Καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου»⁷⁴.

(Συνεχίζεται)

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

73. «Postea oleum sanctificatum infundens de manu et imponens in capite dicat: Ungeo te sancto oleo in domino patre omnipotente et Christo Jesu et spiritu sancto» (B. B o t t e, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 88. Johannes Q u a s t e n, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 32).

74. «Et consignans in frontem offerat osculum et dicat: Dominus tecum. Et ille qui signatus est dicat: Et cum spiritu tuo. Ita singulis faciat» (B. B o t t e, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 90).

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν Περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» παρακαλοῦνται, ὅπως πᾶσαν ἀλλαγὴν διευθύνσεώς των γνωστοποιῶν ἀμέσως εἰς τὰ Γραφεῖα τῶν ὡς εἴρηται Περιοδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι Τ. 140, δι' ἐπιστολῆς των, σημειουμένης ἀπαρατήτως τῆς παλαιᾶς διευθύνσεως, ἵνα καταστή δυνατὴ ἡ κανονικὴ ἀποστολὴ τῶν φύλλων.

ΤΙΝΑ ΖΗΤΕΙΤΕ;*

3. Τὸ ἐκούσιον πάθος τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Σταυροῦ ἔλξις τῶν πιστευόντων εἰς Αὐτόν.

Ἡ δίκη εἶχε προπαρασκευασθῆ ἀπὸ μακροῦ. Ὁ καταζητούμενος «κακούργος» ἦτο ἔτοιμος διὰ τὰ ὑποστῆ τὰς συνεπείας τῶν ἔργων του. Εἰς τὸ προσκήνιον ὑπάρχουν οἱ πρωταγωνισταί. Οἱ Γραμματεῖς, οἱ Φαρισαῖοι καὶ ὁ Ἰουδαῖος. Ὁ ὄχλος ἀμφιταλαντεύεται. Ἡ ἀλήθεια περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ ὑποδίκου ἔχει συσκοτισθῆ. Ἡ φήμη Του ὡς μεγάλου θεραπευτοῦ καὶ ὡς μεγάλου διδασκάλου ἐξουσίαν ἔχοντος ἄνωθεν, ἔχει εὐρύτητα διαδοθῆ καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ διαδικασία τῆς δίκης του πρέπει νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατόν συνοπτικῆ. Τὸ κατηγορητήριον προέβλεπε τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν. Ἐπρεπε νὰ σιγήσῃ ἡ φωνὴ ἢ συνεχίρῃ τὰ πλήθη. Νὰ σταματήσῃ, νὰ κοπάσῃ ὁ σάλος τῶν ὁποίων ἐδημιούργει εἰς τὸ βάρος τῶν συμφερόντων τῆς ἀρχούσης τάξεως τοῦ Ἰσραὴλ ὁ Ναζωραῖος. Ἀνεξήτουν ἤδη ἀπὸ πολλοῦ χρόνου εὐκαιρίαν ἵνα φωνεύσωσιν αὐτόν, ἀλλὰ ἐφοδοῦντο τὸν ὄχλον. Ἐπρεπε νὰ προετοιμασθῆ τὸ ἔδαφος. Νὰ δημιουργηθῆ μία κατάλληλος ψυχολογικὴ ἀτμόσφαιρα, ὥστε νὰ μὴ προκληθοῦν ἀντιδράσεις. Καὶ πράγματι. Ἐντὸς ὀλίγου τὸ πλήθος, τὸ ὁποῖον τόσον εὐηρηγετήθη ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ θὰ ἀκουσθῆ νὰ ὀρύηται ἐνώπιον τοῦ Πιλάτου «Σταύρωσον, σταύρωσον αὐτόν» (Ἰωάν. ιθ', 6).

Ἐξέρχεται ἐκ τοῦ κήπου τῆς Γεθσημανῆ ἡρεμὸς, πρᾶος, ἐπιβλητικὸς, ἀληθῶς Υἱὸς Θεοῦ ὁ Ἰησοῦς καὶ κατευθύνεται πρὸς τοὺς διώκτας του. Καίτοι γνωρίζει ποῖον ἀναζητοῦν, καίτοι εἶναι ἐμφανεῖς αἱ προθέσεις των, δὲν δειλιά. Δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ διαφύγῃ ἐπιωφελοῦμενος τῆς νυκτός. Ἡθέλησε νὰ δεῖξῃ τὴν δύναμίν Του ἐν τῇ ταπεινώσει Του καὶ τῇ θυσίᾳ Του. Προχωρεῖ μὲ πνεῦμα δυνάμειος. Θὰ ἠδύνατο ἀσφαλῶς ν' ἀποφύγῃ τὸ μαρτύριον, θὰ ἠδύνατο εὐχερῶς δι' ἑνὸς μόνου λόγου νὰ κατακεραυνώσῃ τοὺς στρατιώτας, ἀλλὰ τὸ ἀπέφυγε. Ἐπρεπε νὰ γίνῃ ὑπήκοος μέχρι θανάτου εἰς τὴν παρὰ τοῦ Πατρὸς δοθεῖσαν ἐντολήν. Ἐγνώριζε, ποῖον τέλος τὸν ἀνέμενε. Ἄλλ' οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν διανοήθη νὰ ἐγκαταλείψῃ ἀνεκτέλεστον τὸ σχέδιον τοῦ Πατρὸς του. Εἰς τὴν σωτηρ-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 418 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17 τεύχους.

λήν νόκτα ἠκούσθη ἡ φωνή τοῦ Δικαίου «Τίνα ζητεῖτε;». Ὁ χείμαρρος τῶν Κέδρων παρέλαβε τὴν φωνὴν ἐκείνην καὶ τὴν ἔκαμε ποίησιν καὶ τὴν συνέθεσεν εἰς ὕμνον πρὸς τὸν Ὑψιστον. Συνέθεσε τὸν ὕμνον τῆς θυσίας, τῆς ὑπέρτατης θυσίας τοῦ Ἐνός, χάριν τῆς σωτηρίας τῶν πολλῶν.

Ἐπροχώρησε σιωπηλὸς καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς Ῥωμαίους δούλους. Ἡ ταυτότης του ἐβεβαιώθη μὲ ἓνα φίλημα τοῦ Ἰσκαριώτου μαθητοῦ. Ὁδεύει ἀμίλητος πρὸς τὸν θάνατον, ἵνα ἐπαληθεύσῃ τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου. «Καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν ἤχθη καὶ ὡς ἄμνος ἐναντίον τοῦ κείροντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα» (ΝΠ', 7). Δὲν θὰ παρέλθουν πολλαὶ ἡμέραι καὶ ὁ ἄμνος τοῦ Θεοῦ θὰ χαρίσῃ εἰς τὸν κόσμον τὴν μεγαλύτεραν νίκην, τὴν νίκην κατὰ τοῦ θανάτου, τὴν ἀνάστασιν. Τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν. Τὴν εἴσοδον εἰς τὸ φῶς. Ἐκ τοῦ κενοῦ μνήματος θ' ἀκουσθῆ· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ» (Ἰωάν. ια', 25). Καὶ εἰς τὸν αἵματωμένον τόπον τοῦ Κρανίου θὰ συρρέουν ἔκτοτε ὅλοι οἱ δεδιωγμένοι ἔνεκεν δικαιοσύνης, ὅλοι οἱ ἀγαπῶντες τὸν Θεὸν διὰ νὰ ἀντλήσουν ἐκεῖθεν τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης, τῆς ταπεινώσεως, τῆς ἐγκαρτερήσεως καὶ τῆς θυσίας.

Ὁ Κύριος περιμένει πάντοτε διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ὅλους ἐκείνους, οἵτινες αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην νὰ ἔλθουν πλησίον Του. Πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἀπευθύνει τὸ ἐρώτημα· «Τίνα ζητεῖτε;». Καὶ μαζὶ μὲ τὸ ἐρώτημα ἀκούεται ἡ προτροπὴ Του. Πλησιάσατε πρὸς τὸν Σταυρὸν μου. Ψηλαφήσατέ Τον μὲ πίστιν. Χύσατε δάκρυα μετανοίας ἐπ' αὐτοῦ καὶ θὰ αἰσθανθῆτε ἀνακούφισιν. Ἀγαπήσατέ Τον. Καὶ ὅλοι ἡμεῖς, οἱ πιστοὶ χριστιανοὶ ἄς σηκώσωμεν ἐπὶ τῶν ὤμων μας τὸν τίμιον Σταυρὸν. Εἶναι φορτίον πολὺ ἕλαφρόν, ὅταν πράγματι πιστεύωμεν καὶ ἀγαπῶμεν τὸν Ἰησοῦν. Ἀλλὰ διὰ νὰ πλησιάσωμεν τὸν Πανάγιον Σταυρὸν, ὀφείλομεν νὰ νεκρώσωμεν πρωτίστως τὰ ἐπὶ τῆς γῆς μέλη ἡμῶν. Νὰ στεναξώμεν πικρῶς, νὰ ἀναμνησθῶμεν τῶν ἁμαρτημάτων μας. Νὰ κλαύσωμεν καὶ νὰ ζητήσωμεν συγχώρησιν. Καὶ τότε ὁ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθηήμενος μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ θὰ σπεύσῃ νὰ μᾶς προὔπαντήσῃ καὶ νὰ ἐπαναλάβῃ ὑπὸ ἐντελῶς διάφορον ἔγνωϊαν τὸ «ἰδοῦ, ἐγὼ εἰμι!».

† Ὁ Δράμας ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΓΓΝΩΜΗ

ἢ

Ο ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΚΑΙ Ο ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ *

Πρόκειται για μιὰ ἀρκετὰ γνωστὴ ἱστορία, ποὺ ἔχει δώσει τὸ θέμα τῆς ἀκόμα καὶ σὲ κινηματογραφικὸ φιλμ. Ὅμως ἐδῶ μᾶς ἀπασχολεῖ τὸ καθαρὰ ἀνθρώπινο περιεχόμενό τῆς καὶ τὰ ἠθικὰ συμπεράσματα, ποὺ μποροῦν νὰ ἐξαχθοῦν ἀπ' αὐτὴ. Ἐξεταζόμενη μὲ αὐτὸ τὸ πρίσμα, ἡ ἱστορία παίρνει μιὰν ἄλλη, ἰδιαιτέρη ὄψη.

Ὁ στρατηγὸς καὶ ὁ στρατιώτης.

Ὁ Ἀμερικανὸς στρατηγὸς Πάττον ἦταν μιὰ ζωερὴ στρατιωτικὴ φύση. Ἐλεγαν ὅτι ἦταν ἡ προσωποποίηση τῆς δρμῆς καὶ τοῦ αἰφνιδιασμοῦ. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δράση του στὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμο, ὅπου εἶχε τραυματισθῆ σοβαρὰ ἀπὸ ριπὴ πολυβόλου, στὸ Β' Παγκόσμιον Πόλεμο δρέθηκε πάντα στὴν πρώτη γραμμῆ. Στὴν Βόρειο Ἀφρικὴ ἀποβιβάστηκε πρῶτος, νίκησε τοὺς Γερμανοὺς στὸν τομέα του, ὕστερα πρῶτος πάλι εἰσέβαλε στὴ Σικελία, ὅπου προχώρησε ἀκράτητος, ὕστερα δρέθηκε στὴ Γαλλία, μυστηριωδῶς κρυμμένος μὲ τὴ μεραρχία του - φάντασμα, νὰ διαδίξῃ πρὸς τὸ Παρίσι, ἐκεῖ ποὺ ὄλοι τὸν φαντάζονταν νὰ θρῖσκεται στὴν Ἀμερικὴ. Πρῶτος κατέλαβε τὸ Μέντς, ἔφθασε προελαύνοντας ἕως τὴν Τσεχοσλοβακία καὶ σταμάτησε μόνον ὅταν τὸν διέταξαν νὰ σταματήσῃ λόγῳ τῆς ἀνακωχῆς. Πέθανε τὸ 1945, ἀπὸ ἄδοξο αὐτοκινητιστικὸ δυστύχημα. Ἄφισε ὅμως πίσω του ἕναν μεγάλο θρύλο.

Λοιπόν, ἡ ἱστορία μας συνέβη στὴν ἐκστρατεία τῆς Σικελίας. Ἡ ἀπόβαση εἶχε γίνῃ ὑπὸ τὴν διοίκηση τοῦ Πάττον, μέσα σὲ μιὰ κόλαση ἀπὸ σίδερο καὶ φωτιά. Ὁ Πάττον πῆγε στὸ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο, νὰ ἐπισκεφθῆ τοὺς τραυματίες. Ἐκεῖ εἶδε κι ἕναν στρατιώτη, ποὺ δὲν εἶχε ἐπίδεσμο, δὲν ἦταν τραυματίας.

— Ἐσὺ τί γυρεύεις ἐδῶ; ρώτησε ἀγριωπά.

— Ἐπαθα νευρικό κλονισμό, στρατηγέ μου, εἶπε ὁ στρατιώτης. Ἀπὸ τίς δόμβες, ἔσπασαν τὰ νεῦρα μου.

* Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ πρώην Προέδρου τῆς Δημοκρατίας καὶ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας κ. Μιχ. Στασινοπούλου : «Τὸ Πινάκιον Φακῆς καὶ ὁ Νόμος τῶν Λύκων». Β' ἔκδοσις (1978).

Ὁ Πάττον, ὀρμητικὸς καθὼς εἶδαμε, θύμωσε ἀμέσως καὶ φώναξε:

— Ἄ, ὄλα κι ὄλα! Δὲν ἀνέχομαι νευρικές εὐαισθησίες σὲ τέτοιες στιγμές. Ἄν σπᾶνε ἔτσι τὰ νεῦρα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, θὰ μοῦ χαλάσετε ὅλο τὸ στρατό. Νὰ γυρίσεις ἀμέσως στὴ μονάδα σου!

Σὲ λίγα λεπτά, προχωρώντας πρὸ κάτω, συναντᾶ κι ἄλλον στρατιώτη, ποὺ τὰ νεῦρα του δὲν εἶχαν ἀνθέξει στὸν κατακλυσμὸ ἀπὸ τίς δόμβες, κι ἀπὸ τίς λυσσαλέες ἐπιθέσεις τῶν ἀεροπλάνων.

Αὐτὴ τὴ φορά, ὁ ζωηρὸς αὐτὸς ἄνθρωπος παραφέρθηκε ἄσχημα. Καθὼς ὁ στρατιώτης στεκόταν προσοχὴ μπροστά του, τοῦδωσε ἕναν μπάτσο τόσο δυνατὸ, ὥστε τὸ κράνος του κύλησε καταγῆς.

Ὁ ἀρχίατρος τοῦ νοσοκομείου ἔτρεξε καὶ μπῆκε στὴ μέση, καὶ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶχε τὴν τρομακτικὴ συνέχεια, ποὺ μπορούσε νὰ ἔχει. Ἐκαμε ὁμως ὁ ἀρχίατρος ἐμπιστευτικὴ ἀναφορὰ στὸν Ἄιζενχάουερ, ποὺ ἦταν ἐπικεφαλῆς στὶς ἐπιχειρήσεις. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, οἱ πολεμικοὶ ἀνταποκριτὲς τὸ πῆραν εἰδηση, καὶ ζητοῦσαν ἐπίμονα συνέντευξη τύπου.

Τώρα, τί ἔπρεπε νὰ κάμει ὁ Ἄιζενχάουερ; Ἄν ἐπιπλήξει τὸν Πάττον, κλονίζει τὴ διοίκηση, σὲ στιγμές ποὺ οἱ στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις εἶναι σὲ πλήρη ἐξέλιξη. Ἄν δὲν τὸν ἐπιπλήξει, θὰ πληγώσει σίγουρα τὴν κοινὴ γνώμη, ποὺ θὰ ἀντιδράσει σὲ μιὰ τέτοια συμπεριφορά. Ἄν ἀρνηθεῖ τὴ συνέντευξη τύπου, θὰ δώσει τὴν ἐντύπωση ὅτι σκεπάζεται ἕνα σκάνδαλο.

Καθὼς γράφει ὁ J. Weiss ποὺ μνημονεύει τὸ ἐπεισόδιο στὸ βιβλίον του «L' autorité face au rounoir», ὁ Ἄιζενχάουερ προτίμησε τὴν εὐθεία: Ἔστειλε ἔγγραφη ἐπίπληξη στὸν Πάττον. Δὲν ἀναφέρεται, σὲ τί ὕφος τὴν εἶχε συντάξει. Πάντως, δὲν μπορεί νὰ εἶχε λησμονήσει ὅτι ἔγραφε σ' ἕναν θρυλικὸ ἥρωα. Καὶ στὸ τέλος, τὸν διέτασε νὰ ζητήσει δημόσια συγγνώμη ἀπὸ τὸν στρατιώτη. Ἀνακοίνωσε τὸ ἔγγραφο του στοὺς δημοσιογράφους, ἀλλὰ συμφώνησαν ὅλοι νὰ μὴ στείλουν κανένα τηλεγράφημα στὴν Ἀμερικὴ γι' αὐτὸ τὸ θέμα.

Ὁ Πάττον ἦταν τύπος παράφορος. Μποροῦσε λοιπὸν νὰ κάμει καμμιά τρέλλα, καμμιά ἀπειθαρχία; Ὅχι, δὲν ἔκαμε κάτι τέτοιο. Ἀπεναντίας, ὀργάνωσε μὲ ὄλη του τὴν εὐλιχρίεια τὴ δημόσια τελετὴ, κι ἐμπρὸς στὴ στρατιωτικὴ παράταξη, ὅπως γίνεται σὲ τελετὲς γιὰ παρασημοφορίες, ἐκάλεσε μπροστά τὸν στρατιώτη ποὺ εἶχε προσβάλει, προχώρησε κι αὐτὸς μπροστά, καὶ σὲ στάση προσο-

χῆς σὰ στρατιώτης κι ὁ ἴδιος, τὸν χαιρέτησε στρατιωτικά, τοῦδωσε κατόπιν τὸ χέρι καὶ τοῦ ζήτησε ἐπίσημα συγγνώμη. Καὶ τῶκανε ἄνετα, μὲ ἀξιοπρέπεια, ἀλλὰ καὶ μὲ κάποιο χιούμορ:

—Σίγουρα, εἶπε, ὁ νευρικός κλονισμὸς ἦταν δικαιολογημένος, ἀφοῦ κι ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸν εἶχα δοκιμάσει τόσο, ὥστε νὰ μὴν κυριαρχήσω τὸν ἑαυτὸ μου.

Καὶ δὲν ἔφτασε αὐτό. Χωρὶς νὰ εἶναι ὑποχρεωμένος, ἔγραψε ἓνα γράμμα στὸν Ἀϊζενχάουερ, ὅπου ἔγραφε περίπου τὰ ἑξῆς:

«Σ' ὄλο τὸν πόλεμο καὶ στὰ ἀμέτρητα δεινὰ του, τὴν πιὸ μεγάλη ὁδύνη ἔνοιωσα τὴν ἡμέρα, πού ἀπὸ ἔλλειψη αὐτοκυριαρχίας, ἐδημιούργησα ἓνα ἐπεισόδιο, πού ἐδάρυνε ἀκόμη περισσότερο τίς τόσο μεγάλες καὶ βαρειές φροντίδες σας καὶ σᾶς ἔκαμε νὰ χάσετε ὧρες τόσο πολύτιμες σὲ μιὰ κρίσιμη στιγμή τοῦ πολέμου, γιὰ τὴν ἔκδραση τοῦ ὁποίου ἔχετε ἀναλάβει τόσο τεράστιες εὐθύνες».

Καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸ τὸ γράμμα, σιωπὴ πλήρης ἐσφράγισε αὐτὸ τὸ ἐπεισόδιο. Δὲν ἔγινε εὐρύτατα γνωστὸ, παρὰ μόνο μετὰ τὴ λήξη τοῦ πολέμου, μαζὶ μὲ πλῆθος ἄλλες ἱστορίες καὶ θρύλους σχετικούς μὲ τὸν Πάττον.

(Συνεχίζεται)

MIX. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀκαδημαϊκός

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ι Σ

Ἀποφάσει τῆς Ἐποπτικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς (Πρακτικὸν τῆς 23/1/69), ἅπαντες οἱ Ἱ. Ναοὶ τῆς Χώρας εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεστέλλετο ἡ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» δὲν θὰ λαμβάνωσιν εἰς τὸ ἐξῆς φύλλον καθ' ὑποχρέωσιν. Οἱ Πρόεδροι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλίων ἐκάστου Ἱ. Ναοῦ, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμοῦν νὰ συνεχισθῇ ἡ ἀποστολὴ διὰ νὰ ἔχωσι τὴν σειρὰν τῶν τόμων τοῦ Περιοδικοῦ εἰς τὰς Βιβλιοθήκας τῶν Ἱ. Ναῶν, παρακαλοῦνται νὰ δηλώσωσι τοῦτο ἐγγράφως, συναποστέλλοντες καὶ τὴν ἐτησίαν συνδρομὴν, ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθήναι (140), Περιοδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

Η ΚΑΤΗΧΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

ΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΠΡΑΞΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ*

Κατήχηση στην Ἁγ. Γραφή διὰ μέ-
σου τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀπὸ τίς συνοπτικῆς αὐτῆς παρατηρήσεις γίνεται φανερό, ὅ-
τι ἡ σωστὴ κατήχηση στὴν Ἁγία Γραφή πρέπει νὰ θεωρηθῆ καὶ
εἶναι: ὑπόθεσις τῆς Ἐκκλησίας γενικώτερα. Ὁ κατήχητὴς πρέ-
πει νὰ διακονῆ μέσα στὸ χῶρο τῆς συνειδήσεως, τῆς παραδόσεως,
καὶ τοῦ ἡθους τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ γνωρίζῃ ὅτι εἶναι φορέας
μιάς ὑπεύθυνης ἀποστολῆς τῆς. Μὲ τὴν προϋπόθεσις αὐτὴ γνω-
ρίζει ὁ κατήχητὴς, ὅτι ἡ κατήχηση στὴν Ἁγία Γραφή πρέπει
νὰ γίνῃ μέσα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ μάλιστα ὄχι μὲ
τὸν τρόπο τῆς ξερῆς ἀπροσώπου πληροφορήσεως, ἀλλὰ τοῦ ζων-
τανοῦ βαπτισμοῦ μέσα στὴν ἀλήθειά της. Ἡ κατήχησις ὡς ἀγωγή
πρέπει νὰ γίνῃ μὲ τὰ «παιδαγωγικὰ» μέσα ποῦ χρησιμοποίησε
ἀνέκαθεν ἡ Ἐκκλησία καὶ τὰ ὁποῖα εἶναι ἡ ἴδια ἡ ζωὴ τῆς,
στὴν ποικιλία τῶν μορφῶν καὶ πράξεών της. Ἔτσι ἡ Ἐκκλη-
σία ἐρμήνευσε καὶ εἶωσε ὡς καθημερινὴ ὑπόθεσις τῆς τὴν ἱστο-
ρίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἰησοῦ
Χριστοῦ, τὴν ἱστορίαν τῆς πρώτης Ἐκκλησίας μὲ τὴν Θεία Λει-
τουργία, μὲ τὴν ὑμολογίαν, τὴν εἰκονογραφίαν, μὲ τὴν ἀσκητικὴν
παράδοσιν, μὲ τὰ ἔργα τῶν ἁγίων Πατέρων της. Ἐκτὸς τοῦτου
τοὺς Ἁγίους της θεώρησε «εἰκόνες» τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ ὄχι
ἀπλὰ πρότυπα μιμήσεως, ἀλλὰ ἱστορικὴ ἐπιβεβαίωσις καὶ φανέ-
ρωσις τῆς σωτηρίας. Ἔτσι λοιπὸν ἡ ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς
δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ μεταδῶσι στὸ παιδί τοῦ κατήχητικοῦ ὀρισμέ-
νες βιβλικῆς ἱστορίαι, γιὰ νὰ ἐμπλουτίσῃ τίς γνώσεις του καὶ νὰ
διατυπώσῃ ἠθικὰ διδάγματα γιὰ ἐξωτερικὴ διαμόρφωσις τῆς συμ-
περιφορᾶς ἢ τοῦ χαρακτῆρος του. Ἡ Ἁγία Γραφή δὲν ἀναγινώ-
σκειται, ἀλλὰ «γινώσκειται» (Πράξ. 8, 30). Ἡ σωστὴ αὐτὴ καὶ
σώζουσα «γνώσις» τῆς Ἁγίας Γραφῆς γίνεται μόνο μὲ τοὺς ὁ-
ρους, ποῦ ἀνέκαθεν ἔθεσε καὶ ἐφάρμοσε ἡ Ἐκκλησία, ποῦ εἶναι
ἡ προσωπικὴ κάθαρσις, ἡ ἐνοίκηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ
τέλεια κοινωνία στὴ μυστηριακὴ ζωὴ της. Γιὰ νὰ φθάσῃ ὁμοῦς
ἐδῶ ὁ πιστὸς ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἓνα κεκλημένο καὶ ἐξουσιοδοτημέ-
νο χειραγωγό.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 421 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17 τεύχους.

Βασικές ἀρχές τῆς ὀρθῆς ἐρμηνείας τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

Ποιές εἶναι ὅμως οἱ κύριες προϋποθέσεις τῆς ὀρθῆς ἐρμηνείας τῆς Ἁγίας Γραφῆς, σύμφωνα με τὴν παράδοση τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας; Ὁ κατηχητὴς πρέπει νὰ διακονῇ ὡς γνήσιος ἐρμηνευτὴς τοῦ Εὐαγγελίου καὶ νὰ γνωρίζῃ τὸ σωστὸ τρόπο ἐρμηνείας του. Ἡ «γνώσις» τοῦ Εὐαγγελίου δὲν γίνεται μηχανικὰ με ἐσωτερικὴ ἔλλαμψη ἢ διαίσθηση καὶ τὸ φῶς του δὲν καταυγάζει χωρὶς προσωπικὴ προσπάθεια καὶ συνέργεια. Ὑπάρχουν πολλὰ βοηθητικὰ μέσα γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, ποὺ προετοιμάζουν σωστά τὸν κατηχητὴ στὴν ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς: Λεξικά, ὑπομνήματα, εἰσαγωγές, στὴν Ἁγία Γραφή καὶ στὰ ἐπὶ μέρους βιβλία τῆς, εἰδικές μελέτες, ἐρμηνείες, ὁμιλίες καὶ ἐρμηνευτικὰ ἔργα τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἡ ἀσκητικὴ παράδοση, ἡ ἀγιολογία καὶ ἡ εἰκονογραφία τῆς Ἐκκλησίας, ἀκόμη καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ γενικὰ ὅ,τι ἔχει ἐπικρατήσει ὡς παράδοση καὶ ἔθος τῆς Ἐκκλησίας ποὺ ἔχει ἄμεση σχέση με τὴν ἐρμηνευομένη περιχοπῆ.

Μετὰ τὴν προεργασία αὐτὴ ὁ κατηχητὴς πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἰδιαίτερα τρεῖς βασικὲς ἀρχές, ποὺ σχετίζονται με τὴν σωστὴ ἐρμηνεία τῆς Ἁγίας Γραφῆς:

α) Ὁλόκληρη ἡ βιβλικὴ ἱστορία καὶ ἀποκάλυψη ἔχει κέντρο τῆς τὸν ἄνθρωπο καὶ ἀποβλέπει ἀποκλειστικὰ στὴ σωτηρία του. Συχνὰ ἀναζητοῦμε θαθεῖες «θεολογικὲς» ἀλήθειες στὴν Ἁγία Γραφή, αἰῶνια διδάγματα καὶ θεωρητικὲς προϋποθέσεις. Στὴν πραγματικότητα ὅμως ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ φανερώνει τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο, τὴν νέα του ὑπαρξή, τὶς πραγματικὲς του δυνατότητες. Ἡ ἐνσάρκωση λ.χ. τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι μόνο προσωπικὸ γεγονός τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ ἔχει οὐσιαστικὲς συνέπειες σὲ σχέση με τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κόσμον· πρέπει λοιπὸν νὰ ἐρμηνευθῇ στὴ διπλῇ του αὐτὴ διάσταση. Τὸ ἴδιο, με τὶς θεραπείες ὁ Χριστὸς δὲν ἐκδιπλώνει ἀπλῶς τὴ θεία φιλανθρωπία στοὺς ἀρρώστους, ἀλλὰ φανερώνει τὶς συνέπειες ποὺ ἔχει ἡ ἐνσάρκωση, ἡ σταύρωση καὶ ἡ ἀνάστασή Του γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος, ὅτι δηλ. ἡ ἐξουσία τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου γίνεται πλέον δυνατότητα τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου καὶ δρῖσκαται στὴ «διάθεσή» του. Ἄν ἐρμηνεύσουμε τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἰησοῦ σὲ σχέση μόνο με τὴν ὑπόσταση τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος μένουμε μονοφυσίτες.

β) Ὁ κατηχητὴς πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση καὶ νὰ ἐρμηνεύσῃ σωστά ὅ,τι εἶναι σχετικὸ με τὴν δι-

βλική περικοπή που έρμηνεύει. Σκοπός είναι να δείξει ότι η αλήθεια της περικοπής είναι καθημερινό γεγονός και βίωμα της Έκκλησίας. Έτσι θα μεταφέρει τον άκρατή του στο ζωτικό χώρο και θα τον κάνει κοινωνό της εκκλησιαστικής ζωής και παραδόσεως. Έρμηνεύοντας λ.χ. ο κατηχητής την περικοπή για την Μεταμόρφωση του Χριστού πρέπει να μεταφέρει τους μαθητές του στην αλήθεια του γεγονότος τούτου μέσα από τη λειτουργία, την εικονογραφία και την ύμνολογία της Μεταμορφώσεως και να συνειδητοποιήσει σ' αυτούς πώς το γεγονός αυτό της δόξης του Ίησού είναι δυνατότητα του σημερινού ανθρώπου, που παρέχεται μέσα από τη ζωή και τη λειτουργία της Έκκλησίας.

γ) Η κατήχηση στην Αγία Γραφή είναι στην πραγματικότητα ευαγγελισμός. Η έσωτερική σκοπιμότητα της Αγίας Γραφής είναι να ευαγγελισθή στο σημερινό άνθρωπο το ευαγγέλιο της σωτηρίας. Έτσι προδιαγράφεται και ο στόχος της έρμηνείας της στα πλαίσια του κατηχητικού μαθήματος. Ο κατηχητής δηλ. πρέπει να κηρύξει το ευαγγέλιο που δίνει ή έρμηνευόμενη περικοπή, που θα οικοδομήσει και θα παρακαλέσει σωστά. Για το σκοπό αυτό πρέπει να έντοπίσει την βασική αλήθεια της περικοπής που έρμηνεύει και να δείξει την αναφορά της στο σύγχρονο άνθρωπο.

Άς δούμε παραδειγματικά την ευαγγελική περικοπή της Β' Κυριακής των Νηστειών, που διηγείται τη θεραπεία του παραλυτικού (Μάρκος 2, 1 - 12). Έδώ υπάρχουν δύο κεντρικά θέματα, που επισύρουν άμέσως την προσοχή: 1) Η έξουσία που έχει ο Ίησους να συγχωρή τις άμαρτίες και να θεραπεύη τις σωματικές ασθένειες και 2) η θεραπεία του παραλυτικού έγινε άφορμή να δοξασθή ο Θεός.

1) Στο πρώτο θέμα, πρέπει να γίνη φανερό τί σημασία έχει για τον σημερινό άνθρωπο ή θεραπεία του παραλυτικού από τον Χριστό. Στο σημείο αυτό είναι άνυπέρβλητη ή έρμηνεία των Αγ. Πατέρων. Ο Κύριλλος Αλεξανδρείας έρμηνεύει: «Ίνα δείξει ότι κατήγαγεν εις την ανθρώπινην φύσιν την της θεότητας έξουσίαν». Έτσι ή θεραπεία του παραλυτικού φανερώνει παραδειγματικά τις άπειρες δυνατότητες που συνεπάγεται για την ανθρώπινη φύση ή ένσάρκωση του Ίησού Χριστού. Ο άνθρωπος είναι δηλ. «φορτισμένος» με την έξουσία της Θεότητας. Ο ίδιος μπορεί να «χειρισθή» στο όνομα του Θεού αυτή την έξουσία. Άρκει μόνο ή δυνατή πίστη για να φανερώση ο πιστός τη δύναμη της δωρουμένης έξουσίας του. Έτσι ο άνθρωπος καλείται να γίνη κοινωνός αυτής της

ἐξουσίας καὶ νὰ ὑψωθῆ στὴν τάξην τῶν «τέκνων» τοῦ Θεοῦ (στ. 5). Τὸ εὐαγγέλιον αὐτὸ εἶναι ριζικὰ διάφορον ἀπὸ ἀπλῆς κατήχησιν ἢ ἀπομνημονεύσιμον ρητό. Κάθε ἄνθρωπος ἔχει προσωπικὰ παραδείγματα ἀπὸ τῆ ζωῆ του, ποὺ φανεροῦν καθαρὰ σὲ ποῖ ὕψος θείας ἐξουσίας μπορεῖ νὰ φθάσῃ ὅταν ζωντανεύῃ μέσα του ἡ πίστις στὸ Χριστό. Τὸ παράδειγμα τῶν Ἀγίων εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἐπιβεβαίωσις αὐτῆς τῆς ἀλήθειας τῆς περικοπῆς.

2) Τὸ δεῦτερον θέμα εἶναι φυσιολογικὴ συνέπεια τῆς πρώτης ἀλήθειας. Τὸ θαῦμα στὸν παραλυτικὸν ἔγινε ἀφορμὴ στοὺς θεατῆς γιὰ νὰ δοξάσουν τὸ Θεὸ (στ. 12). "Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀφήνῃ τὸν ἑαυτό του νὰ γίνῃ ἀντικείμενον θείας πράξεως, τότε γίνεται ὁ ἴδιος ἀφορμὴ νὰ δοξασθῆ ὁ Θεός. Δόξα ὅμως τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ μὲ τὰ ἔργα κοινωνία στὴν ἀλήθειαν τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶναι τελικὰ ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου (πρβλ. Ἰωάν. 15, 8). "Ἔτσι μιὰ τέτοια πράξις τοῦ Θεοῦ στὴ ζωὴ μας γίνεται γεγονός θ ε ο φ α ν ι κ ὸ γιὰ τοὺς πλησίον, ὁ ἄνθρωπος γίνεται ζωντανὴ φανέρωσις τῆς θείας ἀγάπης. Κατὰ συνέπεια, κάθε πιστὸς καλεῖται νὰ γίνῃ φορέας αὐτῆς τῆς ἀγάπης, φορέας τοῦ Χριστοῦ, «Χριστοφόρος», ὄργανον τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἄλλων. Ὁ Θεὸς δὲν ἐνεργεῖ ποτὲ μηχανικὰ καὶ τυφλὰ στὴ ζωὴ μας, ἀλλὰ πάντοτε διὰ μέσου τῶν ἀνθρώπων, ποὺ τοὺς καλεῖ σὲ διακόνους καταλλαγῆς. Ἄρκει νὰ προσέξουμε τὴ ζωὴ δίπλα μας, γιὰ νὰ δοῦμε ζωντανὰ τοὺς χίλιους δυὸ τρόπους, μὲ τοὺς ὁποίους φανερόνεται καὶ ἐνεργεῖ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Κάθε ἄνθρωπος εἶναι δυναμικὴ φανέρωσις καὶ μυστικὸς πομπὸς αὐτῆς τῆς θείας ἀγάπης πρὸς τοὺς ἄλλους. Ἡ ἀλήθεια αὐτὴ αἰτιολογεῖ καὶ καθορίζει τὴν κοινωνικὴ ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας.

(Συνεχίζεται)

ΙΩ. ΠΑΝΑΓΟΠΟΥΛΟΣ

Ὑφηγητῆς Παν)μίου Ἀθηνῶν

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»,
Ὅδος Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι (140).

ΡΩΜΑΝΟΣ Ο ΜΕΛΩΔΟΣ
ΚΑΙ ΑΓΙΟΣ ΠΑΝΤΕΛΗΜΩΝ*

Α Ν Α Λ Υ Σ Ι Σ
ΤΟΥ ΥΜΝΟΥ

Τὸ Κοιτάκιον.

Μιμητῆς ὑπάρχων τοῦ ἐλεήμονος
καὶ ἰαμάτων τὴν χάριν κομισάμενος,
ἀθλοφόρε καὶ μάστιγς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ,
ταῖς εὐχαῖς σου
τὰς ψυχικὰς ἡμῶν νόσους θεράπευσον,
ἀπελαύνων
τοῦ ἀεὶ πολεμίον τὰ σκάνδαλα
ἐκ τῶν βωόντων πιστῶς· «Σῶσον ἡμᾶς, Ἅγιε».

Ὡς γίνεται ἀντιληπτὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἀπλῆν ἀνάγνωσιν τοῦ, θέσιν προανακρούσματος τοῦ ὄλου ψαλμοῦ ἐπέχοντος, κοντακίου, τὸ περιεχόμενόν του φέρει ὑμνητικόν, ἅμα δὲ καὶ δεητικὸν χαρακτῆρα. Ὁ ποιητῆς ἐπιχειρεῖ — καὶ τὸ κατορθώνει — νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἀνάλογον ἀτμόσφαιραν, διὰ τοῦ ὀκταστίχου τούτου κοντακίου, ἰδίᾳ δὲ διὰ τοῦ α' καὶ ε' στίχου: «Μιμητῆς ὑπάρχων τοῦ ἐλεήμονος» καὶ «τὰς ψυχικὰς ἡμῶν νόσους θεράπευσον», οἷτινες καὶ παρέχουν τὸν κατάλληλον χρωματισμὸν εἰς τὰ δύο μέρη τοῦ κορυλλίου. Εἰς τοῦτο ἀσφαλῶς θὰ διευκόλυνε καὶ ἡ μουσικὴ μελωδία τῶν στίχων, ἣτις εἰς μὲν τοὺς πρώτους τρεῖς — ὑμνητικοῦ περιεχομένου — θὰ ἐνεδύετο τὸ γνωστὸν διασταλτικὸν μουσικὸν ἦθος τοῦ πλ. α' ἤχου, διὰ τὴν δῆλωσιν τοῦ θερμοῦ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν Ἅγιον· εἰς δὲ τοὺς πέντε ὑπολοίπους, ἡ διατονικὴ κλίμαξ τοῦ πλ. α' θὰ ἐστολίζετο ἴσως μὲ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 426 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17 τεύχους.

τὸ περιπαθὲς συσταλτικὸν καὶ δεητικὸν τῶν χρωματικῶν τόνων καὶ τῶν φθορῶν τοῦ πλ. β'. Προσέτι, εἰς τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀναλόγου ψυχικοῦ κλίματος συνεργεῖ, νομίζομεν, καὶ ἡ ἐσκευασμένη ἀνισσοσυλλαβία τῶν στίχων. Διότι οἱ τρεῖς πρῶτοι πολυσύλλαβοι στίχοι (12σύλλαβοι ὁ α' καὶ γ', 13σύλλαβος ὁ β'), μὲ τὴν ἄνετον μεγαλοπρέπειάν των καὶ τὴν δυνατὴν ποιητικὴν των ἐνάργειαν, πλέκουν εἰς τὸν Ἅγιον τὸν μεγαλύτερον στέφανον τῆς δόξης του. Παρουσιάζεται οὗτος ὡς μιμητὴς τοῦ ἐλεήμονος Χριστοῦ, παρ' οὗ καὶ τὸ χάρισμα τῶν ἰαμάτων εἰς ἐπιβράβειυσιν τῶν ἀρετῶν του ἐκομίσαστο. Χαρρίζεται δ' εἰς αὐτὸν ὁ στέφανος, ὡς βραβεῖον τῶν νικῶν καὶ θριάμβων τοὺς ὁποίους κατήγαγεν εἰς ὅλα τὰ ἀθλήματα: ἐναντίον τῆς ἁμαρτίας, τοῦ πατρὸς αὐτῆς διαβόλου καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ, ἤτοι τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ τῶν βασανιστῶν του. Δι' ὃ καὶ λίαν προσφυῶς ἀθλοφόρος προσονομάζεται, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τοὺς νικητὰς τῶν ἐθνικῶν στίβων καὶ γυμναστηρίων. Τέλος ὁ ποιητὴς προσθέτει καὶ τὸ τελευταῖον — ὡς σπουδαιότερον — ἄνθος εἰς τὸν ὕμνητικὸν στέφανον τοῦ μ α ρ τ υ ρ ο ς. Τὸ ἐπίθετον τοῦτο φαίνεται ὡς γ' ἀποστάζῃ σταλίδας ἐκ τοῦ ἀγίου αἵματος τοῦ Μάρτυρος.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ, μετὰ τόσης ἀπλότητος καὶ λιτῆς δωρικότητος τῶν τριῶν πρώτων στίχων, λογικὴ οἰκοδομὴ τοῦ οἴκου.

*Μιμητὴς ὑπάρχων τοῦ ἐλεήμονος
καὶ ἰαμάτων τὴν χάριν κομισάμενος,
ἀθλοφόρε καὶ μάρτυς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ...*

Ἄλλ' ἡ ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸν ὕμνον, τὸν ἐπαινον, τὴν δοξολογίαν. Ὁ ποιητὴς αἰσθάνεται τὴν ψυχὴν του βαρυνοσοῦσαν καὶ παρακαλεῖ πρὸς τοῦτο τὸν ἰαματικὸν Ἅγιον, ὅπως «ταῖς εὐχαῖς του» θεραπεύσῃ τὰς ψυχικὰς νόσους αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συνευχομένων, ἀποδιώκων μακρὰν των τὰ σκάνδαλα καὶ τὰ πειραστικὰ καὶ ἁμαρτωλὰ ζιζάνια τοῦ «αἰ πολεμίου», κύρια αἷτια τῶν ψυχικῶν ἀρρωστημάτων.

Οἱ στίχοι δ' - ζ', φαίνονται μετρικῶς ἄψογοι. Ὁ δ' καὶ ε', οἵτινες ἐκ πρώτης ὄψεως δίδουν τὴν ἐντύπωσιν τροχαϊκοῦ μέτρου,

εἶναι ἀναπαιστικοὶ τετρασύλλαβοι καὶ ὁμοτονοῦν πλήρως, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ ὠσαύτως ἀναπαιστικοὶ ε' καὶ ζ', ὅτινες ὁμοτονοῦν κατὰ πάντα, πλὴν τοῦ πρώτου ἀναπαίστου τοῦ σι. ε', τοῦ ὁποίου τὸ μέτρον διαταράσσεται πῶς ἐκ τῆς περισσεΐας μιᾶς βραχείας συλλαβῆς (τ ἄ ς ψυχικᾶς). Ἴσως ὁ ποιητής, καταθλιδόμενος ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ θάρους τῶν ἁμαρτιῶν, νὰ λησμονῇ τὴν ἰσοσυλλαβίαν, ἀφ' οὗ αὕτη δὲν ἐνοχλεῖ τὴν ὁμοτονίαν. Διὰ τοῦ ρυθμικοῦ τόπου καὶ τῶν ἐκδήλων συλλαβικῶν διακυμάνσεων, ζωγραφίζεται καλύτερον ἢ ψυχικὴ ἀσθένεια καὶ ὁ ἀγὼν πρὸς ὑπερνίκησίν της, καθὼς καὶ ἡ ἀγωνία, τὴν ὁποίαν γεννᾷ ἡ ἀνάγκη τῆς αἰτήσεως, τῆς διὰ τοῦ Ἁγίου πρὸς σωτηρίαν χαριζομένης θείας δυνάμεως:

Ταῖς εὐχαῖς σου

τὰς ψυχικὰς ἡμῶν νόσους θεράπευσον

ἀπελαύνων, τοῦ ἀεὶ πῶλεμίου τὰ σκάνδαλα

ἐκ τῶν βοῶντων πιστῶς...

Καὶ καταλήγει διὰ τοῦ καταφυκτικωτάτου ἐφυμνίου, μὲ ὄλην τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν πόνον του: «*Σ ῶ σ ο ν ἡ μ ἄ ς Ἁ γ ι ε*». Αἱ τρεῖς αὗται λέξεις τοῦ ἐφυμνίου, δὲν ἀποτελοῦν ἀπλοῦν ἐξωτερικὸν γνῶρισμα, συνδέον τὸ κοντάκιον καὶ τοὺς οἴκους μεταξὺ των. Βοηθεὶ θεδαίως εἰς τὴν κριτικὴν ἀποκατάστασιν καὶ εἰς τὴν λύσιν προβλημάτων τοῦ κειμένου τῶν ὕμνων, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἔργον τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβλήματος τῶν λέξεων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ποίημα δὲν ἀποτελοῦν μόνον αἱ λέξεις, ὡς τινες τῶν νεωτέρων ὑπεστήριξαν, πρόδηλος καθίσταται ἡ σημασία καὶ τὸ βαθὺ νόημα, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ φανερώσῃ ὁ ποιητής μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις καὶ αἱ ὁποῖαι ὡς ἐπωδὸς ἐπαναλαμβάνονται εἰς τὸ τέλος ἐκάστου στίχου. Ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς καὶ ἡ δι' αὐτῆς περαιομένη κάθαρσις τοῦ ἀνθρωπίνου δράματος, εἶναι λίαν προσφιλεῖ θέματα τοῦ Ρωμανοῦ· ἡ νοσταλγία των δὲ πληροὶ πάντοτε τὴν ψυχὴν του λιγυρῶν κραδασμῶν καὶ ἀναπάλλσεων οὐρανίων τόνων καὶ σκοπῶν!

(Συνεχίζεται)

Π. Β. ΠΑΣΧΟΣ

Η ΠΙΣΤΙΣ ΤΩΝ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΝΑΣΤΑΝΤΑ ΚΥΡΙΟΝ ΩΣ ΠΑΡΑΓΩΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ ΤΟΥΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟΝ ΖΥΓΟΝ *

Ὁ θρησκευτικὸς καὶ ἔθνικὸς ἑορτασμὸς τῆς μεγάλης τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἔθνους ἑορτῆς ἐπιτάσσει εἰς ἡμᾶς πατριωτικῶς καὶ ὑποχρεοῖ θρησκευτικῶς, νὰ ἀναζητήσωμεν διὰ τῆς ἱστορικῆς ἐρευνῆς καὶ νὰ ἀνεύρωμεν τοὺς πνευματικούς ἐκείνους παρὰγοντας, οἱ ὅποιοι ἐγιγάντωσαν τὸν ὀλιγάριθμον καὶ ἄοπλον Ἑλληνικὸν Λαὸν καὶ συνέβαλον εἰς τὴν ἤτταν τῶν ἀπίστων Ὀθωμανῶν, κατὰ τὸν ὑπέροχον ἐκείνον ἀγῶνα τῆς Ἐθνικῆς μας Παλιγγενεσίας.

Εἰς τὴν ἀναζήτησιν ταύτην καὶ τὸν καθορισμὸν τῶν παραγόντων τούτων τοῦ ἀποκαλουμένου Ἑλληνικοῦ θαύματος τοῦ 1821, ἢ τῆς διαπιστώσεως ὅτι καίτοι οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὑπὸ πολιτικὴν δουλείαν, ὑπῆρξαν πάντοτε ἑλευθεροί, πρωταρχικὴν θέσιν κατέχει ἡ πίστις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν Θεόν, τὸν Ἀναστάνα Κύριον, καὶ «ἡ Ἑλληνικὴ ψυχὴ, ἡ Ἑλληνικὴ καρδιά, ὁ Ἑλληνικὸς νοῦς — καὶ ἀκόμη, ὁ ζωογόνος Ἑλληνικὸς ἀήρ, ὁ φωτοδόλος Ἑλληνικὸς ἥλιος, ὁ λαμπρὸς Ἑλληνικὸς οὐρανός. Πάντα ταῦτα συνετέλεσαν καὶ συντελοῦν ὥστε τὰ ἀφηρημένα νὰ καθίστανται συγκεκριμένα, τὰ ἀπροσπέλαστα νὰ προσπελάζονται, τὰ ἰδεατὰ νὰ λαμβάνουν σάρκα καὶ ὄστα. Αὐτὰ ἐγέννησαν καὶ γεννοῦν, ἐξέθρεψαν καὶ ἐκτρέφουν, ἠνδρωσαν καὶ ἀνδρώνουν τοὺς ὀδηγούς τοῦ Ἔθνους. Αὐτὰ ἐγέννησαν καὶ τὸν Ἕλληνα Κληρικὸν καὶ τὸν Ἕλληνα Διδάσκαλον — πλειστάκις συνυπάρξαντας εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον — καὶ τοὺς ἄλλους ὀδηγούς, καὶ αὐτὰ τοὺς κατέστησαν εἰς σκοτεινάς ἐποχὰς καὶ εἰς δυσκολοτάτους καιροὺς ὄχι μόνον φωτεινοὺς ὀδηγούς ἢ βασικούς συντελεστάς τοῦ αἰωνίου θαύματος, ἀλλ' ἀκόμη, χωρὶς τοῦτο νὰ εἶναι τολμηρόν, τοὺς περιέβαλον μὲ μίαν δύναμιν ἐπιδεχομένην καὶ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ὕπερφυσικοῦ»¹.

* Ὁ παρῶν λόγος ἐξεφωνήθη ἀπὸ τὸν ραδιοφωνικὸν σταθμὸν Τριπόλεως τὴν 25 Μαρτίου 1978.

1. Κ. Α. Βοβολίνη, Ἡ Ἐκκλησία εἰς τὸν Ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας, Ἀθήναι: 1952, σ. 6.

Ἰδιαιτέρως ὁμως τὴν πίστιν εἰς τὸν Ἀναστάνα Κύριον, τοῦ ὁποίου τὴν Ἀνάστασιν ἐταύτιζον οἱ ὑποδουλωμένοι Ἕλληνες μετὰ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Ἔθνους, ἐκαλλιέργησεν «ἡ πλήρης καὶ ἀρρηκτος συνύφανσις καὶ ταύτισις τοῦ Ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ Λαοῦ καὶ τοῦ Κλήρου»². Πράγματι, «οὐδὲν ἄλλο Ἔθνος καὶ οὐδεὶς ἄλλος Λαὸς ὅπουδῆποτε τῆς γηίνης σφαίρας εὐρισκόμενος, συνύφανε τόσον πολὺ τὰς τύχας του μετὰ τὴν Θρησκείαν του, ὅσον τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος — ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς»³. Τὸ γεγονός τοῦτο ἠγάγκασε τὸν ἱστορικὸν Γόλδσμιθ νὰ διακηρύξῃ εἰς τὸ διβλίον του, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, ὅτι: «Ἡ Θρησκεία εἶχεν εἰς τοῦτο τὸ Ἔθνος περισσοτέραν ἐπιρροήν παρὰ τὴν Βασιλικὴν δύναμιν διότι αὕτη ἔκρινε τῷ ὄντι περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπεχείρησαν οὔτε ἐξηκολούθουν οὔτε ἔπαυον τὸν πόλεμον πλὴν ὅταν συνεβουλεύοντο τοὺς ἱερεῖς των... Πολλοὶ ἱερεῖς ὠφέλησαν τὴν Πατρίδα στρατεύοντες ἢ πρεσβεύοντες»⁴.

Τὴν πίστιν ταύτην παρατηροῦμεν εἰς τοὺς ἐπομένους τελευταίους λόγους τοῦ γενναίου αὐτοκράτορος Κ. Παλαιολόγου πρὸς τοὺς ὑπερασπιστὰς τῆς Πόλεως: «εἰς χεῖρας ὑμῶν ἀνατίθημι τὸ τεταπεινωμένον μου σκῆπτρον ἵνα δικαιώσητε αὐτό. Εἰς τοὺς μέλλοντας δὲ ἐξ ἡμῶν νὰ πέσωσιν ὑπὲρ τῆς πόλεως... ἐν οὐρανοῖς μὲν ἀπόκειται ἀδαμάντινος στέφανος, ἐν τῷ κόσμῳ δὲ τούτῳ μνήμη αἰώνια», καὶ εἰς τὴν ἀπάντησιν τούτων: «ἀποθάνωμεν ὑπὲρ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως καὶ τῆς π α τ ρ ί δ ο ς ἡμῶν»⁵. Τοῦτο ἐσήμαινε τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ τὴν δημιουργίαν τοῦ θρύλου μὲ ἓνα συγκεκριμένον σκοπὸν, τοῦ: «Σιώπασε κυρὰ Δέσποινα καὶ μὴν πολυδακρύζης, πάλι μὲ χρόνους μὲ καιροὺς πάλι δικά μας εἶναι»⁶.

Ταυτοχρόνως δὲ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐγεννήθη καὶ ὁ θρῦλος τῆς τελευταίας «ἀτελειώτου λειτουργίας εἰς τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας», ἡ παράδοσις «τοῦ μαρμαρωμένου Βασιλιᾶ, τοῦ καραδοκούντος ἀπὸ τῆς κρύπτης του εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τὴν στιγμήν τῆς ἐκδιώξεως τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Πόλιν» καὶ ἡ παράδοσις «τῆς εἰς τὸν θυτὸν τῆς Προποντίδος εὐρισκομένης Ἁγίας Τραπεζῆς, τῆς διαρκῶς πρὸς τὴν ξηρὰν κινουμένης»⁷.

2. Αὐτόθι, σ. 6.

3. Αὐτόθι, σ. 6.

4. Αὐτόθι, σ. 6.

5. Αὐτόθι, σ. 13.

6. Αὐτόθι, σ. 14.

7. Αὐτόθι, σ. 15.

Τὴν θρησκευτικὴν αὐτὴν πίστιν ἐτόνωσε περισσότερο ἢ ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ Σουλτάνου Μεχμέτ Β', ἀναγνώρισις τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἑθναρχοῦ εἰς τὸν Πατριάρχην, διὰ τῆς ὁποίας ἐκείνος κατέστη ὁ «Βασιλεὺς καὶ Αὐτοκράτωρ», «Αὐθέντης καὶ Δεσπότης» τοῦ ἰδίου κράτους. Ὁ πρῶτος μάλιστα Ἑθναρχὴς Γεώργιος Γεννάδιος ἐπεκαλεῖτο τὴν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων δοθήθειαν «τοῦ βασιλέως Χριστοῦ, τοῦ γλυκυτάτου Ἰησοῦ» καὶ τὴν προστασίαν τῆς Θεοτόκου λέγων: «... Μὴ τοίνυν ἀναβαλοῦ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβείαν... ἀλλὰ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πρεσβείαν ὑπόστηθι νῦν ἐντρεχέστερον... Πρόσθετε τοίνυν τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον»⁸. Οὕτως ἀπέβησαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας οἱ πνευματικοί, πολιτικοί καὶ ἀρχότερον μερικοὶ ἐξ αὐτῶν οἱ στρατιωτικοὶ ταγοὶ τοῦ δουλωμένου γένους. Πλὴν τούτου ἡ Ἐκκλησία διέθεσε τὰ μοναστήρια καὶ τὰς ἐκκλησίας εἰς τὴν παιδείαν τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς διωργάνωσαν τὰ κρυφὰ σχολεῖα καὶ οἱ ἴδιοι ἐδίδασκον τὰ Ἑλληγόπουλα, ἀπομείναντες οἱ μόνοι διδάσκαλοι καὶ ἔχοντες τὰ λειτουργικὰ βιβλία ὡς σχολικὰ ἐγχειρίδια. Τοῦτο ἐπαληθεύει τοῦς λόγους ὅτι «ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας διατηρῶν (καὶ ἀλλαχοῦ) σχολεῖα, παιδεύων Κληρὸν καὶ λαὸν διὰ τῆς εὐσεβοῦς παιδείας, ἐμμέσως δὲ καὶ διὰ τῆς ὅλης Ἑθνικῆς Παιδείας, συνέχει καὶ συγκρατεῖ τὴν ἱστορικὴν συνείδησιν τοῦ Γένους καὶ τὸν δεσμόν τῆς Ἑθνικῆς Ἐνότητος ἐν τῷ χώρῳ καὶ χρόνῳ. Μητροπολίται δέ, ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι κατὰ τόπους προϊστάμενοι ἐκκλησιῶν, μοναστηρίων, ἱερῶν προσκυνημάτων, ἱερῶν ἐκπαιδευτηρίων καὶ παντοίων ἄλλων ἱερῶν ἰδρυμάτων ἀποτελοῦσι κρίκον καὶ ἄλυσιν συνέχουσιν τὸ ὅλον πολιτειακόν, ἠθικόν, θρησκευτικόν, καὶ ἔθνικόν δεσμόν, δημιουργοῦσι δ' ἅμα καὶ κέντρα καὶ ἐστίας πολιτικῆς, ἠθικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς δυνάμεως καὶ ἀγωγῆς. Τὰ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, ὡς καὶ τὰ ὑπὸ τὴν τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν (ἰδίως δὲ τοῦ τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ) αὐτόνομα μοναστικά ἰδρύματα, πλὴν τῆς μέχρι τοῦδε ἀκραιφνοῦς θρησκευτικῆς ἀποστολῆς, ἀναλαμβάνουσι νῦν ἐν τοῖς καιροῖς τῆς δουλείας καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ἔργον τῆς διαφυλάξεως τῶν θησαυρῶν τῆς Ἑθνικῆς γραμματικῆς καὶ φιλολογίας, ἕνια δὲ τούτων χρησιμεύουσι καὶ ὡς φυτώρια τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ Ἑθνικῆς Παιδείσεως. Πάντα τὰ μεγάλα ἐκκλησιαστικὰ κέντρα καθίστανται νῦν κέντρα καὶ ἐστία πνευματικῆς καὶ Ἑθνικῆς κινήσεως, ἐνεργείας καὶ παιδείσεως. Ἡ παιδεία δ' αὕτη καὶ ἡ Ἑθνικὴ παιδεία περιβάλλονται τὴν

8. Αὐτόθι, σ. 15-16.

ἠθικὴν γοητείαν εὐσεβοῦς χριστιανικοῦ ἀγῶνος, ὁδηγοῦντος τὸ Γένος εἰς τὴν συνείδησιν καὶ ἐπίγνωσιν τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς⁹.

Ἡ ἀνωτέρω δὲ μὀρφωσις τῶν Ἑλλήνων συνεπληροῦτο διὰ τῆς τακτικῆς παρακολουθήσεως τῆς θείας λειτουργίας, τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν καὶ τῶν πανηγύρεων τῶν ἱερῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐνισχύετο συγχρόνως καὶ ἡ πίστις καὶ ἐνεδυναμοῦτο ἡ ἐλπίς διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους. Ἡ διακήρυξις τοῦ Κυρίου «πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι» (Μάρκ. θ', 23), ἡ ρῆσις τοῦ Ἀπ. Παύλου «ὄμεις ἐπ' ἐλευθερίᾳ ἐκλήθητε ἀδελφοί» (Γαλ. Ε', 13) καὶ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ βίου τῶν ἁγίων ἀπετέλουν τὰς ἰσχυροτέρας πνευματικὰς δυνάμεις διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς πίστεως καὶ εἰς τὴν ἰδικὴν τῶν ἐλευθερίαν. Ἡ θεία λατρεία προσέφερε τὰ κυριώτερα κίνητρα διὰ δρᾶσιν. Αὕτη ἐπλούτιζε τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα καὶ ἐνίσχυε τὴν βούλησιν καὶ συνέβαλλεν εἰς τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς προσωπικότητος τῶν Ἑλληνοπαίδων, εἰς τὴν καλλιέργειαν χρηστοῦ χαρακτῆρος καὶ εἰς τὸν προσανατολισμὸν πρὸς τὰς μεγάλας ἀξίας τῆς πίστεως καὶ ζωῆς¹⁰.

Ἐνισχυομένη κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἔμφυτος πρὸς τὸν Θεὸν πίστις ἀπέβη τὸ σπουδαιότερον μέσον τῆς διατηρήσεως τῆς Ἑθνικῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἀποφυγῆς τοῦ ἐξισλαμισμοῦ τῶν Ἑλλήνων, ὥστε δικαίως ὁ Λουθηρανὸς Ἄγγλος Πρόξενος ἐν Σμύρνῃ RICAUT ἐθαύμαζε, λέγων: «Ἡ πίστις ὑφ' ἣν οὗτοι ζῶσιν, αἱ καταφρονήσεις ἃς ὑφίστανται, οἱ πειρασμοὶ εἰς οὓς εἶναι ἐκτεθειμένοι, τὸ ὅτι κερδαίνουσιν ἐὰν ἐξισλαμισθῶσι, τὸ ὅτι ὑποφέρουσι μὴ ἐξισλαμιζόμενοι, πάντα ταῦτα... εἶναι ἐπιβεβαίωσις τῆς θεότητος τοῦ Εὐαγγελίου, οὕτω λαμπρὰ ὅσον καὶ τὰ θαύματα τῶν πρώτων αἰώνων τῆς Ἐκκλησίας. Διατηροῦσι τὴν πίστιν αὐτῶν μετ' εὐσταθείας, ἀξίας τοῦ ὑμετέρου θαυμασμοῦ... Τὴν δὲ ἐπιμονὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ (ἐπὶ τὴν Ἑθνικὴν Ἐλευθερίαν καὶ τὴν Χριστιανικὴν πίστιν) δὲν δύναται τις γὰ μὴ ἀποδώσῃ εἰς ἰδιαιτέραν τινὰ χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Σωτῆρος, ὅτι καὶ πύλαι Ἄδου δὲν θὰ κατισχύσωσι τῆς Ἐκκλησίας»¹¹. Ὁ Χρυσ. Παπαδόπουλος, ἀναφέρει: «...ὁ ἀριθμὸς τῶν

9. Αὐτόθι, σ. 18.

10. Κ. Ἀθανασοπούλου, Ὁρθόδοξος Λειτουργικὴ, Ἀλεξανδρούπολις 1975, σ. 99.

11. Κ. Α. Βαβολίνη, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 6.

ἑξισλαμισθέντων ἀποστατῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐκ τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξε λίαν μικρὸς ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστατῶν τῶν ἄλλων λαῶν. Τὴν γενναιότητα τῶν Ἑλλήνων χριστιανῶν ἐν τῇ πίστει, τὴν ἡρωϊκὴν αὐτῶν ὑπομονὴν ἐν τοιαύταις θασάνοις καὶ ἐν τῇ μαρτυρίῳ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐθαύμασαν καὶ ὡμολόγησαν καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν»¹². Ἐκαστος νεομάρτυς τοῦ 18 αἰῶνος ἀπαντῶν εἰς τὰς προσκλήσεις τοῦ ἑξισλαμισμού καὶ ἐκτουρκισμού, ἔλεγε: «Ἐγὼ χριστιανὸς γεννήθηκα καὶ χριστιανὸς θέλω γὰ πεθάνω. Δὲν ἄρνούμαι τὴν πίστιν μου καὶ μύρια θάσανα μοῦ κάμετε»¹³. Γενικῶς «οἱ Νεομάρτυρες ἦσαν Ἕλληγες καὶ Χριστιανοί. Δι' αὐτοὺς ἄρνησις τῆς πίστεως, ἐσήμαινε ἄρνησις τῆς Ἑλλάδος. Θάνατος ὑπὲρ τῆς πίστεως, ἐσήμαινε προσφορὰν εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας»¹⁴.

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΧΡ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

12. Αὐτόθι, σ. 56.

13. Αὐτόθι, σ. 56.

14. Αὐτόθι, σ. 22.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Λόγω μεγάλης ἐλλείψεως χάρτου, εἴμεθα ἠναγκασμένοι, ὅπως παύσωμεν χορηγοῦντες παντὸς εἶδους ἀνάτυπα ἐκ τῶν δημοσιευομένων ἐν τοῖς Ἐκκλησιαστικοῖς Περιοδοικοῖς ἄρθρων, πλὴν τῶν ἐν τῇ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» δημοσιευομένων ἐπιστημονικῶν μελετῶν, εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῶν ὁποίων θὰ δίδωμεν ἑκατὸν (100) καὶ μόνον ἀνάτυπα. Συγχρόνως εἴμεθα ἠναγκασμένοι, ὅπως περιορίσωμεν μέχρι τοῦ κατωτάτου δυνατοῦ ὁρίου τὰς σελίδας τῶν Περιοδικῶν μας.

Ἐκ τῆς Διευθύνσεως

Στὸ περιθώριο τῆς Ἀγίας Γραφῆς

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ ΑΠΤΩΤΟΣ

Ἡ πεῖρα τὸ μαρτυρεῖ. Ὅποιος ἄσπλαχνα κρίνει τὸν πλησίον του, ἀφήνεται ἀπὸ τῆς θείας Χάρης καὶ πέφτει. Καμμιά ἄλλη ἁμαρτία δὲν ἐπισύρει τόσο βέβαιη τιμωρία.

Γιὰ κάθε λοιπὸν πιστὴν στὸν Ἰησοῦ ψυχὴν, ἡ κατάκριση εἶναι ἐνέργεια βδελυκτῆ, ὀλέθρια ἀποκοτιά. Οὔτε καὶ μὲ τὴν σκέψη τὴν ἀντικρῦζεις αὐτῇ τῇ Μέδουσα, ποῦ καὶ μόνον τὸ κοίταγμά της σημαίνει πνευματικὸ θάνατο.

Ὅταν κακολογοῦμε τὸν ἀδελφὸ μας, ἔστω καὶ ἂν τὸ ἀξίζει μὲ ὅσα πράττει, ἔστω καὶ ἂν ἀνταποκρινόμαστε σὲ μιὰν ἀλήθεια, προσβάλλουμε τὸν Κύριον. Γιατὶ κηλιδώνουμε τὴν ἐλπίδα του. Τὴν πάναγνη ἀπαντοχὴ ποῦ τὸν διακρίνει ἐνώπιον κάθε ἐνόχου. Μιὰν ἐλπίδα καὶ μιὰν ἀπαντοχὴ ἀπότοκες τῆς ἀστείρευτης ἀγάπης του. Καὶ ποῦ θέλει νὰ τίς συμμερίζονται ὅσοι τοῦ ἀνῆκουν, ὅσοι ἄρα ἀποδέχονται ὀλόκαρδα τὴν πρώτη καὶ κορυφαία ἐντολὴ τοῦ Εὐαγγελίου.

«Ἐν σκέπῃ τῶν πτερυγῶν σου ἐλπιούσιν» (Ψαλμ. λε' 8).
Γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους.

Ὅπως γράφει ὁ π. Ἰουστῖνος Πόποβιτς, «ἡ ἐλπίς εἶναι ἡ αἰσιοδοξία τῆς πίστεως»*. Ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὸ φίλτρο πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, τὸν ἄνθρωπον, σὲ ὅποια ἀκρείωση καὶ ἂν τὸν βλέπῃ πεσμένο, δὲν ἀπογοητεύεται. Ἐπίμονα, ἀποφεύγοντας τὴ φοβερὴ πειθὴ τῆς τωρινῆς του κατάστασης, ἀτενίζει γι' αὐτὸν ἕνα μέλλον τόσο ἐπιθυμητὸ στὴ θεία ἀγαθότητα, τόσο πιθανό, ἂν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψη τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὰ ἐνδεχόμενα τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς.

* Στὸ ἑλληνικὰ γραμμένο βιβλίον του «Τὸ πρόβλημα τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς γνώσεως, κατὰ τὸν Ἅγιον Μακάριον τὸν Αἰγύπτιον», Ἀθήναι 1926, σ. 54.

Αὐτὸς ποὺ σήμερα ἐμπνέει τὴν ἀπόγνωση, αὔριο ἀνανήφει καὶ ἀπὸ τὸν βόρβορο ὑψώνεται στὶς κορυφές τῆς ἀγιότητος. Ὡπως ἡ Πόρνη καὶ ὁ Ληστής, ἡ Μαρία ἡ Αἴγυπτία, ὁ Μωϋσῆς, ὁ Αἰθίοψ, ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος, γιὰ νὰ περιορισθοῦμε στὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ τὴν Ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

Τοὺς κατηγοροὺς αὐτοὺς μποροῦμε, ἀντλώντας ἀπὸ τὴ βιβλικὴ γλῶσσα, νὰ τοὺς παρομοιάσουμε μὲ φίδια φαρμακερά: «Ἠκόνησαν γλῶσσαν αὐτῶν ὡσεὶ ὄφρευς, ἰδὸς ἀσπίδος ὑπὸ τὰ χεῖλη αὐτῶν» (Ψαλμ. ρλθ' 4). Κινούμενοι ἀπὸ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐωσφορικὸ πάθος, τὸν φθόνον, ἐπιδιώκουν μὲ διαβολὰς νὰ καταστρέψουν τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἐναρέτου. Καὶ ἐπιχαίρουν, ὅταν τὸ ἀντικείμενό τους δίνη λαβὴ σὲ μιὰ δῆθεν ἀπλὴ διάγνωση.

Θὰ μπορούσαμε ἐδῶ νὰ θυμηθοῦμε τὸν Σοφὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, προσαρμόζοντας τὴν ἀπόφασή του: «Αἱ γινώμαι τῶν ἀσεβῶν ἀνεπισκεῖς» (Παροιμ. ιβ' 26). Δὲν συμπονοῦν, δὲν ἔχουν καμμιὰ κατανόησιν. Μὲ μιὰ μονοκοντυλιά, σβήνουν κάθε ὄνομα, ποὺ ὁ Κύριος ἐξακολουθεῖ νὰ τὸ ἔχη περὶ πολλοῦ, εἴτε γιὰτὶ λάμπει, εἴτε γιὰτὶ μπορεῖ, ἀμαυρωμένο σήμερα, νὰ λάμπῃ αὔριο. Ἔτσι, πάνω στὸν βίον ἑνὸς ἀνθρώπου, παίζουσι σὰν σὲ κιθάρα τὸ ἀποτρόπαιον ἄσμα τῆς μοχθηρῆς τοῦ ψυχῆς (πρβλ. Ἰὼβ λ' 9).

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄνθρωποι τοῦ Θεοῦ ὅσοι κατακρίνουν. Δὲν ἔχουν τὴν «κατὰ χάριν ταυτότητα» (Ὁσιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς) μὲ τὸν Θεόν, ποὺ ἡ οὐσία του εἶναι ἡ ἀγάπη. Ἔτσι, πεσμένοι ἤδη μὲ τὴν καταλαλιά, ὀλοισθαίνουσι καὶ σὲ κάθε ἄλλη ἁμαρτία.

Τὸ συμπέρασμα εἶναι ἀπλό. Φυλάξου ἀπὸ τὸ νὰ ξεστομίζῃς ἀνελέητα καὶ ἄδικα λόγια, γιὰ νὰ σωθῆς ἀπὸ κάθε πτώση. «Ὁ ἔχων τὴν ἀγάπην ἄπιωτός ἐστιν» (ρητὸ ἀποδιδόμενον στὸν Ὁσιο Μακάριον τὸν Αἰγύπτιον).

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ*

Κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸν μὲ τὴν εἰσαγωγή ἐνὸς τροπαρίου χαιρετίζεται, μετὰ τὴν βάπτισι καὶ τὴν ἔνδυσι, ἓνα τρίτο τόσο χαρακτηριστικὸ στοιχεῖο στὴν σειρά τῶν βαπτισματικῶν τελετῶν, ἢ παράδοσις δηλαδή τοῦ σταυροῦ στὸν νέο χριστιανό, πού δυστυχῶς, μαζί μὲ τόσα ἄλλα, καὶ αὐτὸ τείνει νὰ ἀμεληθῇ στὶς ἡμέρες μας.

Καὶ τὸ «Σταυρὸν χαράξας...»; Αὐτὸ ἀπαντᾷ γιὰ πρώτη καὶ μόνη, καθ' ὅσον γνωρίζω, φορὰ στὸν Κώδικα Παντοκράτορος 149: «Εἰς τὸ δευτέρον σταύρωμα (τῶν σταυρίων) λέγει τροπάριον, εἰρμὸς ἀπὸ τοῦ Σταυροῦ Ὑσταυρὸν χαράξας Μωσῆς». Τὸ νόημα τῆς εἰσαγωγῆς του εἶναι τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνο πού εἶδαμε ἀνωτέρω γιὰ τὰ ἄλλα σταυρώσιμα τροπάρια. Ἦταν, τὸ ἐπαναλαμβάνομε, ἡ ὑπογράμμισις τῆς σημασίας καὶ τρόπον τινα ὁ χαιρετισμὸς τῆς παραδόσεως τοῦ σταυροῦ, πού ἐπὶ πλέον ἐκάλυπτε καὶ τὸν λίγο χρόνο πού χρειαζόταν γιὰ τὴν σταυροειδῆ ζωσι τῆς ζώνης ἢ τῶν «σταυρίων». Ἡ ἐπιλογία τοῦ εἰρμῶ αὐτοῦ ἦταν ὁπωσδήποτε ἐπιτυχής· συνδυάζει τὸ θέμα τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ βαπτίσματος — τοῦ ἀηττήτου ὄπλου, μὲ τὴν δύναμι τοῦ ὁποίου περνᾷ ὁ νεοφώτιστος ἀπὸ τὸν θάνατο στὴν ζωὴ, ἀπὸ τὴν δουλεία τῆς νοητῆς Αἰγύπτου στὴν ἐλευθερία τῶν τέχνων τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ μὲ τὴν σημείωσι τοῦ τύπου του συντριβοῦν ὅλες οἱ ἐνάντιες δυνάμεις, τὰ ἄρματα καὶ ἡ δύναμις τοῦ Φαραῶ στὰ ὕδατα τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

Ἀπὸ ἐδῶ καὶ πέρα ἀρχίζει μιὰ σειρά παρεξηγήσεως τοῦ πραγματικοῦ προορισμοῦ τοῦ τροπαρίου αὐτοῦ, τῆς θέσεώς του στὴν ἀκολουθία καὶ τῆς σκοπιμότητος ἢ μὴ τῆς παρεμβολῆς του σ' αὐτήν. Κι' ὅλα αὐτὰ σὲ συνάρτησι μὲ τίς διευθετήσεις πού ἔγιναν ἢ πού γίνονται στὴν ἀκολουθία τοῦ ἁγίου βαπτίσματος γιὰ νὰ προσαρμωθῇ ἡ παλαιὰ πρᾶξις πού ἔχουν τὰ Εὐχολόγια πρὸς τίς ἀνάγκες τοῦ νηπιοβαπτισμοῦ. Καὶ ἄλλοτε μιλήσαμε γιὰ τὸ θέμα αὐτό. Ἡ παλαιὰ πρᾶξις προβλέπει ἔνδυσι τοῦ νεοφωτιστοῦ πρὸ τοῦ χρίσματος. Σήμερα προηγεῖται τὸ χρίσμα καὶ ἡ τριχοκουρία καὶ κατόπιν ἀκολουθεῖ ἡ ἔνδυσις. Ἡ ἔνδυσις ἐξ ἄλλου ἀπαιτεῖ ὠρισμένο χρόνο. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ νίψις τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως, ἀκόμη καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῆς εὐχῆς τοῦ χρίσματος καὶ ὄλων ἢ μέρους τῶν εὐχῶν τῆς τριχο-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 432 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 17 τεύχους.

κουρίας και τῆς ἀπολούσεως, πού συνηθίζεται νά λέγωνται ὄλες μαζί στό σημείο αὐτό τῆς ἀκολουθίας και ὄχι στήν θέσι των. Τό «Σταυρὸν χαράξας...» ἀπεδείχθη ἀνεπαρκές νά καλύψῃ ὅλα αὐτά. Καί ἐνῶ ἡ διάταξις τοῦ κώδικος πού ἀναφέραμε εἶναι σαφῆς και ἀναφέρεται στήν ψαλμωδία μόνο τοῦ εἱρμού αὐτοῦ («λέγει τροπάριον, εἱρμόν ἀπό τοῦ Σταυροῦ Ὑψώσεως Μωσῆς») ἐλκύονται ἀπό αὐτόν ὄλες οἱ καταβασίαι τῆς Ὑψώσεως. Ὅταν λησμονήθηκε ἡ ἔγνοια τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ τροπαρίου, ἐπεξητήθη και ὁ ἐκσυγχρονισμός τῶν καταβασίων, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὴν ἑορτὴ τοῦ Πάσχα. Ἔτσι εἰσάγεται γιὰ τὴν Πασχάλιο περίοδο τὸ «Ἀναστάσεως ἡμέρα...» κλπ., χωρὶς αὐτὸ νά μαρτυρηταί ἀπὸ τὰ κείμενα οὔτε νά δικαιώνεται ἀπὸ τὸν σκοπό, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐπελέγη και εἰσῆχθη ἀρχικῶς ὁ εἱρμός μόνο τῆς α' ὠδῆς τοῦ Σταυροῦ.

Στὸ Μικρὸν Εὐχολόγιον ἐκδόσεως Ἀποστολικῆς Διακονίας 1956 κλπ. δὲν παρεμβάλλονται μὲν οἱ καταβασίαι τοῦ Σταυροῦ και τοῦ Πάσχα στήν ἀκολουθία τοῦ βαπτίσματος, ὅπως και στίς ἄλλες ἐκδόσεις τῶν Εὐχολογίων και τῶν Ἀγιασματῶν, τίθενται ὅμως σὲ παράρτημα μὲ τὴν σημείωσι «Δεῖ γινώσκειν ὅτι, ἐν τῷ νίπτεσθαι τὸν ἱερέα μετὰ τὸ βάπτισμα και τὸ χρίσμα τοῦ παιδίου, ἔθος ἐστὶ παρά τισι ψάλλειν ἐν μὲν τῇ διακαινησίμῳ ἑβδομάδι και μέχρι τῆς ἀποδόσεως τοῦ Πάσχα τὰς καταβασίαι τῆς Ἀναστάσεως, ἦτοι τὸ Ἀναστάσεως ἡμέρα...» κλπ., ἐν δὲ τῷ λοιπῷ τοῦ ἐνιαυτοῦ τὰς καταβασίαι τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἦτοι τὸ Ὑψώσεως χαράξας...» κλπ., ὡς τινὰς και καταχωρίζομεν ἐνταῦθα πρὸς οἰκονομίαν τῶν εἰωθότων». Ἀντίθετα στὰ Μικρὰ Εὐχολόγια ἐκδόσεως Μ. Σαλιθέρου ἐπιμελεῖα πρωτοσυγκέλλου Εὐσταθίου Σκάρπα (ἐν Ἀθήναις ἄ.ξ.) και τοῦ ἐπισκόπου Βοστώνης (κατόπι ν. Θουατείρων) Ἀθηναγόρου (1943) κατακρίνεται ἡ ψαλμωδία τῶν καταβασίων: «...Ψάλλονται ὑπὸ τῶν ψαλτῶν αἱ καταβασίαι Ὑψώσεως χαράξας» κλπ. και εἶ τι ἄλλο δικαιολογοῦν τὴν προσέλευσιν τῶν ψαλτῶν ἐν τῷ μυστηρίῳ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Αἱ καταβασίαι οὐδεμίαν σχέσιν κέκτηνται ἐνταῦθα. (Ἄντ' αὐτῶν συνιστᾶ νά ἀναγινώσκωνται οἱ εὐχῆς μεγαλοφώνως). Καί ἐὰν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τούτων δὲν συνετελέσθη ἡ ἐπέγδυσις τοῦ βαπτισθέντος, τότε δύνανται οἱ ψάλται νά ψάλλωσι και καταβασίαι και εἶ τι ἄλλο, ἵνα μὴ ἐπέλθῃ σιγῆ» (Σκάρπας). «...Κακῶς ψάλλονται διάφοροι καταβασίαι. Καταβασίαι δὲν ὑπάρχουν εἰς τὸ μυστήριον τῆς βαπτίσεως· φανταζόμεθα δέ, ὅτι εἰσῆχθησαν εἴτε διὰ νά πληρωθῇ τὸ κενὸν τοῦ χρόνου τοῦ ἀπαιτουμένου διὰ νά ἐνδύσουν τὸ θρέφος, εἴτε διὰ νά ἐπιδειχθῇ ἡ ψαλτικὴ τέχνη τοῦ ἱερέως ἢ τοῦ ψάλτου» (Ἀθηναγόρας). Βλέπε και Μεθοδίου Κορυνητοῦ, μητροπολίτου Κερκύρας, Τελετουργικὴ, Κέρ-

κυρα 1958, σελ. 228, ὑποσ. 1: «Κατὰ τὴν ἀπόνοιψιν τῶν χειρῶν συνηθίζουσι τινες νὰ ψάλλωσι τὰς ἐκάστοτε ψαλλομένας καταδασίας, κυρίως δὲ τὰς τοῦ Σταυροῦ ... Ἐχομεν τὴν γνώμην ὅτι παρέλκουσι, διότι οὐδὲν λέγεται ἐν τῇ ἱεροτελεστικῇ διατάξει τοῦ μυστηρίου περὶ καταδاسιῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ ψαλμὸς λα' ἐξαρκεῖ ψαλλόμενος μέχρις ἀπονίψεως τῶν χειρῶν. Αἱ καταδασίαι εἶναι ἐμβόλοι ἀστοχάστως».

Οἱ ἀνωτέρω ἐπικρίσεις εἶναι ἐν μέρει δίκαιες καὶ ἐν μέρει ἄδικες. Δίκαιες ὅσον ἀφορᾷ στὴν ψαλμωδία τῶν καταδاسιῶν τοῦ Πάσχα ἢ τῶν ὑπολοίπων τοῦ Σταυροῦ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν εἰρμὸ τῆς α' ὠδῆς. Γιὰ τὴν ψαλμωδία αὐτοῦ οἱ ἐπικρίσεις εἶναι ἄδικες. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ νίψις τῶν χειρῶν γίνεται ἀμέσως μετὰ τὴν ἐπίδοσι τοῦ σταυροῦ καὶ συγχρόνως ἐνδύουν τὸ θρέφος, ὁ εἰρμὸ τῆς α' ὠδῆς ἀπεδείχθη ἀνεπαρκὴς γιὰ νὰ καλύψῃ καὶ τὰ δύο. Ἔτσι προσετέθησαν καὶ οἱ εἰρμοὶ τῶν ἄλλων ὠδῶν, ἂν καὶ οἱ εἰρμοὶ τῆς δ', ζ' καὶ η' ὠδῆς εἶναι τελείως ἄσχετοι, τῆς δὲ θ' ἀναφέρονται στὸ θέμα τῆς ἑορτῆς τῆς Ὑψώσεως. Θὰ μπορούσε νὰ προστεθῇ ὁ εἰρμὸς τῆς ε' καὶ τῆς ς' ὠδῆς, πού ἀναφέρονται στὸν σταυρό, ἔστω κι' ἂν δὲν συνδυάζονται πρὸς βάπτισμα.

Μερικοὶ ἀντὶ τῶν καταδاسιῶν ψάλλουν ἄλλους σχετικωτέρους ὕμνους, ὅπως τὸ πρῶτο ἀναστάσιμο ἑωθινὸ δοξαστικὸ «Εἰς τὸ ὄρος τοῖς μαθηταῖς...», πού εἶναι ποιητικὸ ὑπόμνημα στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ βαπτίσματος ἢ τοὺς αἶνους τῶν Θεοφανείων («Φῶς ἐκ φωτὸς ἔλαμψε τῷ κόσμῳ...» κλπ.). Τὰ τροπάρια αὐτὰ σχετίζονται βέβαια πρὸς τὸ βάπτισμα, ἀλλ' ὄχι πρὸς τὸν σταυρὸ πού ἦταν, καθὼς εἶδαμε, ὁ ἀρχικὸς προορισμὸς τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ τροπαρίου. Ἡ ψαλμωδία τέλος τοῦ 31ου ψαλμοῦ εἶναι ἐδῶ ἄκαιρη, ἀφοῦ ἡ θέσις του εἶναι ἀμέσως μετὰ τὸ βάπτισμα καὶ ἤδη ἔχει μεσολαβήσει ἡ ἔνδυσις μετὰ τὸ «Χιτῶνά μοι παράσχου...» καὶ ἡ ἐπίδοσις τοῦ σταυροῦ.

Ὅσο γιὰ τὴν συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ —ἢ τῶν ψαλτῶν— στὴν ἀκολουθία τοῦ βαπτίσματος, αὕτη δὲν ἐξαρτᾶται μόνο ἀπὸ τὴς καταδασίης. Ἦδη ἀπαριθμήσαμε ἀρκετὰ παραδοσιακὰ στοιχεῖα, πού ἐξασφαλίζουν τὴν συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ σ' αὐτὴν. Γενικῶς στὴν τέλεσι τῶν μυστηρίων ἀκόμη καὶ τῆς θείας λειτουργίας τὸν πρωτεύοντα ρόλο ἔχει ὁ ἱερεὺς, πού τελεῖ τὸ μυστήριον καὶ ἀναγινώσκει τὴς εὐχές. Ὁ λαὸς μετέχει ἀκροώμενος καὶ ἀπαντᾷ μετὰ τὸ «Ἀμήν», «Κύριε ἐλέησον» κλπ. καὶ ψάλλει πολὺ ὀλίγους ὕμνους. Ἀντίθετα στὴς ἀκολουθίας τῆς προσευχῆς, ὅπως ὁ ἑσπερινός, ὁ ὄρθρος, οἱ ὧρες, τὸ ἀπόδειπνον, τὸ μεσονυκτικὸ κλπ., κυριαρχεῖ ἡ ψαλμωδία πού γίνεται ἀπὸ τὸν λαὸ καὶ συστέλλεται ἢ συμμετοχῇ τοῦ ἱερέως.

Γιὰ νὰ ἀνακεφαλαιώσωμε αὐτὰ πού γράψαμε, ἡ ὀρθότερα καὶ πρὸ συμφωνοῦν πρὸς τὴν παράδοσι διάρθρωσις τελετουργικῶν πράξεων καὶ ψαλμωδίας στὸ τμήμα αὐτὸ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἑξῆς:

- α) Βάπτισις — «Μακάριοι, ὧν ἀφέθησαν αἱ ἀνομίαι καὶ ὧν ἐπεκαλύφθησαν αἱ ἁμαρτίαι» τρεῖς (οἱ λοιποὶ στίχοι εἶναι ἄσχετοι).
- β) Ἐνδύσις τοῦ χιτῶνος — «Χιτῶνά μοι παράσχου φωτεινόν...».
- γ) Εὐχὴ τοῦ μύρου — Χρῖσις.
- δ) Παράδοσις τοῦ σταυροῦ — «Σταυρὸν χαράξας Μωσῆς...» (μόνο).

Ἡ κατὰ τὴν νεωτέρα τάξι: Βάπτισις — «Μακάριοι...» — χρῖσις — τριχοκουρία — ἐνδύσις μὲ χιτῶνα — «Χιτῶνά μοι παράσχου...» — παράδοσις σταυροῦ — «Σταυρὸν χαράξας...» — νίψις χειρῶν — εὐχὴς χρίσματος κλπ.

Φ.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Κ. Γ. Μπόνη, Ὁμ. Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ἀκαδημαϊκοῦ, Τοῦ Ἁγίου Ἰγνατίου Ἐπιστολαί. Α' Πρὸς Ἐφεσίους. (Σχόλια). — **Ἐπίκαιρα**. — **Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου**, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Τὰ Λειτουργικὰ στοιχεῖα τῆς «Ἀποστολικῆς Παραδόσεως» τοῦ Ἰππολύτου (Θ'). — **Μητροπ. Δράμας Διονυσίου**, Τίνα Ζητεῖτε; — **Μιχ. Στασινοπούλου**, Ἀκαδημαϊκοῦ, Ἰπερηφάνεια καὶ Συγγνώμη ἢ ὁ Στρατηγὸς καὶ ὁ Στρατιώτης. — **Ἰωάν. Παναγοπούλου**, Ὑφηγητοῦ, Ἡ Κατήχησις στὴν Ἁγία Γραφή ὡς Λειτουργικὴ Πράξις τῆς Ἐκκλησίας. — **Π. Β. Πάσχου**, Ρωμανὸς ὁ Μελωδὸς καὶ Ἅγιος Παντελεήμων. Ἀνάλυσις τοῦ Ὑμνου. — **Δημ. Χρ. Θεοχάρη**, Ἡ Πίστις τῶν Σιλαβωμένων Ἑλλήνων εἰς τὸν Ἀναστάντα Κύριον ὡς παράγων ἀπελευθερώσεως τούτων ἀπὸ τῶν Τουρρικῶν ζυγῶν. — **Βασ. Μουστάκη**, Ποιὸς εἶναι ἄπτωτος. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἰασιῶ 1, Ἀθῆναι 140. Προϊστάμ. Τυπογρ. Ἰωάννης Μιχαήλ. Ἀναστασάκη 3 Ζωγράφου. Τηλ. 787978.